

# Upplandsmuseet 2017

VERKSAMHETSBERÄTTELSE OCH ÅRSREDOVISNING



**UPPLANDSMUSEET**

Upplandsmuseet, Länsmuseum för Uppsala län  
adress Drottninggatan 7, 753 10 Uppsala  
telefon 018-16 91 00  
[www.upplandsmuseet.se](http://www.upplandsmuseet.se)



**UPPLANDSMUSEET**

# Innehåll

**Inledning 1**

**Kunskapsuppbyggnad 2**

**Vård av samlingar och miljöer 14**

**Kommunikation 20**

**Hemslöjd 38**

**Övrig verksamhet 48**

**Årsredovisning 53**

**Resultaträkning 56**

**Balansräkning 57**

**Noter 58**

Omslagsbilder från höger: "Kaffetären den bästa är" tycker Emma Johansson och Anna Eriksson på Knutby ålderdomshem 1953, som av Upsala Nya Tidning beskrevs som "en lantlig idyll i dur". Foto Uppsala-Bild.

Stormhatten pollineras av Disagårdens egna bin. Foto Sara Sandell.

Trapphus, dokumenterat inför om- och tillbyggnad av Stadshuset i Uppsala. Foto Olle Norling.

Arkeologisk utredning pågår. Robin Lucas och Hans Göthberg dokumenterar nyfunna fornlämningar i bitande kyla. Foto Malin Lucas.

Rödkullan och hennes kalv. Foto Sara Sandell.

Vinnande garn i tävlingen om det vackraste garnet, spunnet av Carola Galin. Foto Annkristin Hult.

Från utställningen I telefonen finns hela människan. Foto Mustafa Safayee.

Redaktör: Bent Syse.

Grafisk form och produktion: ilo grafisk form, Pataholm 2018.

Tryck: Åtta.45 Tryckeri AB, Solna.



## Verksamhetens spridning i länets kommuner 2017

Verksamhetsgren	Enköping	Heby	Håbo	Knivsta	Tierp	Uppsala	Älvkarleby	Östhammar
Forskning	•	•	•	•	•	•	•	•
Insamling av bild och föremål	•	•	•			•		•
Arkeologiska undersökningar	•		•	•		•		•
Remisser, yttranden	•	•	•	•	•	•	•	•
Inventeringar/dokumentation						•		
Antikvarisk medverkan	•			•	•	•		•
Vandringsutställningar, minneslådor	•	•		•	•	•		•
Utställningar, övriga	•				•	•		•
Pedagogisk verksamhet	•				•	•		
Föredrag	•			•	•	•		•
Stads- och fältvandringar	•					•		
Hemslöjdskonsulenternas verksamhet	•	•	•	•	•	•	•	•

Besöksstatistik	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Totalt	73 202	70 727	76 421	91 906	89 936	82 760	112 490	98 268	87 426	115 189
Museibygggnaden	45 117	43 525	48 490	60 167	57 250	50 717	74 957	59 431	57 957	75 297
Disagården	13 957	15 912	15 025	15 996	14 862	16 098	15 158	16 507	15 475	19 921
Walmstedtska gården	1 584	1 698	1 561	1 399	1 163	1 685	1 077	299	719	1 202
Bibliotek/magasin	730	1 058	948	145	367	398	432	330	324	167
Regional verksamhet	9 305	5 306	6 143	9 749	13 275	10 068	19 583	19 777	10 334	17 356
Hemslöjden	–	–	3 246	3 092	2 285	2 972	274	1 407	2 277	1 246
Kvekgården	1 300	1 300	1 008	1 358	734	822	1 009	517	340	*

\* Från och med 2017 räknas inte besöksantalet på Kvekgården in i Upplandsmuseets statistik.

## Styrelse

Pia Wårdsäter  
Gun Ahlberg

Emilie Orring  
Lars-Olof Legnerfält

Dan Pettersson  
Marie Andersson

Vår revisionsberättelse har avlämnats 2018-03-16

Karín François

Anders Toll

Mats Sjöborg

Auktoriserad revisor KPMG AB



## 2017 – nytt år, ny chef

Den 17 februari avtackades landsantikvarie Håkan Liby efter att ha arbetat decennier på Upplandsmuseet. Detta blev en oförglömlig dag för Håkan som inleddes med ett seminarium till hans ära, fortsatte med en mottagning på slottet med 100-tals gäster och avslutades med en fest tillsammans med personalen på museet. En epok avslutades.

Vid årsskiftet tog undertecknad över som chef för museet och ett år med en hel del nya arbetsuppgifter kom att ligga framför mig. Allt var förstås inte nytt, då jag funnits på museet i närmare 20 år, tidigare som chef för den arkeologiska avdelningen och som biträdande museichef. Men i den nya positionen var det ändå en del som inte kändes helt bekant. Men i skrivandes stund, mars 2018, känner jag att jag blivit varm i kläderna.

2017 har varit ett spännande år på många sätt. Det som kom att involvera de flesta medarbetarna, var flytten av kansliet och hemslöjden. Alla påbörjade en nedpackning av sina rum i början av april och den 22 april gick första flyttlasset till Drottninggatan 7, där de nya kanslilokalerna är belägna. Här har vi fått trevliga, ljusa och anpassade lokaler som alla verkar trivas i. Några månader senare var hemslöjdens nya verksamhetslokaler på Västra Ågatan 16 iordningställda och det blev ännu en flytt. Även här finns nu riktigt anpassade lokaler för kursverksamhet i alla former. Så efter sommarens semestrar var alla verkligen på plats i sina nya rum, med möbler och fungerande IT.

Arbetet med ett eventuellt övertagande av Gamla Uppsala museum fortsatte även under 2017. Detta år fick vi till en studieresa till Danmark i oktober, där besöksmålen Jelling och Moesgaard studerades. Med på resan var undertecknad tillsammans med museistyrelsens ordförande Pia Wårdsäter och tf. kulturchef på Region Uppsala, Pernilla Högström. Politiker från Region Uppsala var Börje Wennberg, Emilie Orring, Sören Bergqvist, Lina Nordquist, Charles Pylad, Johnny Svahn och Ove Hultqvist. Jelling öppnade i likhet med Gamla Uppsala sitt

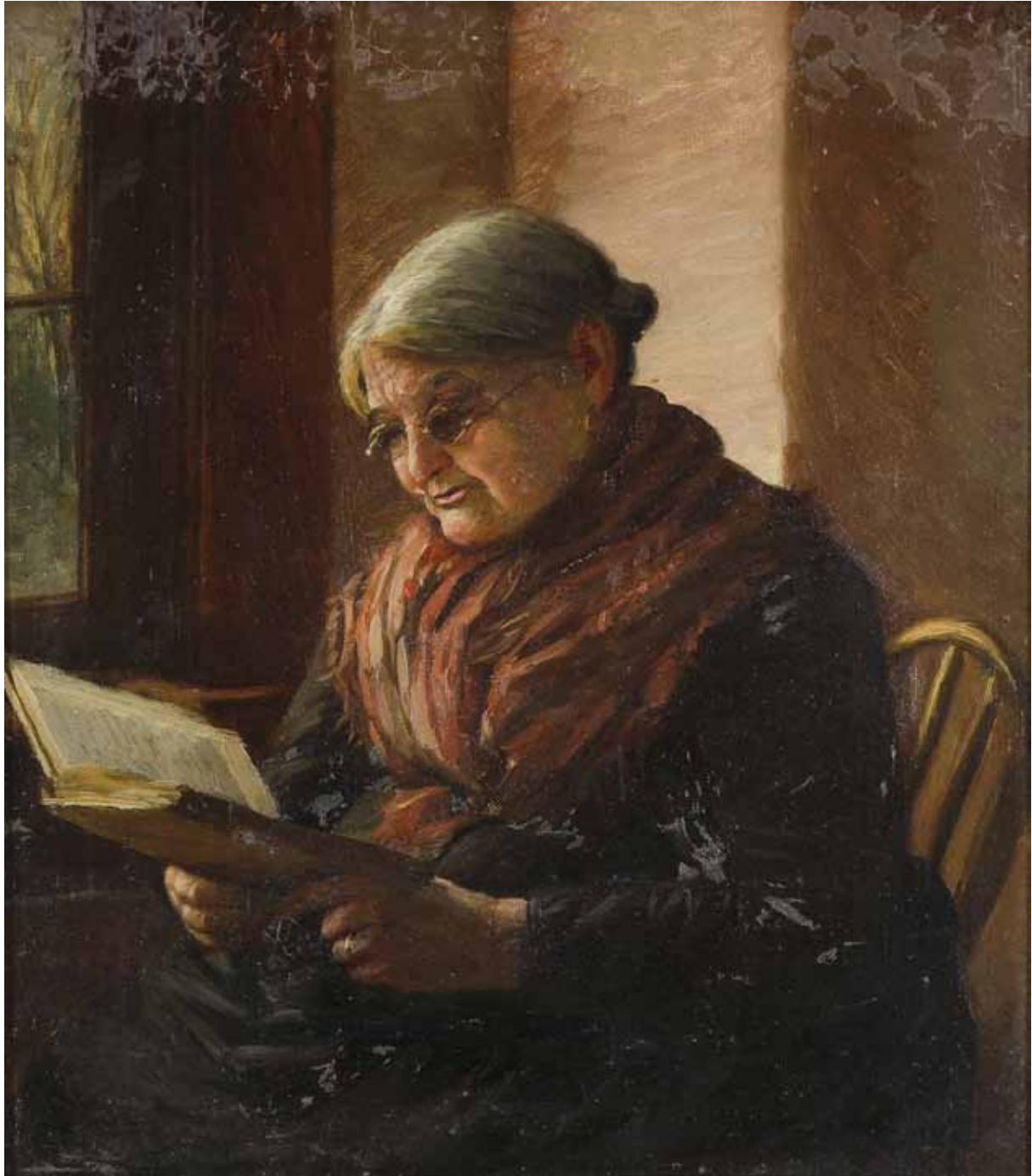
museum år 2000, men har under senare år förädlats verksamheten, museet och området, varefter det numera har blivit ett besöksmål av världsklass, med över 200 000 besökare 2017. Museiledningen tillsammans med regional ansvarig tog emot oss och bjöd in oss till samtal, efter en grundlig visning. Sammantaget blev detta en fantastisk resa där deltagarna fick en inblick i hur satsningar på museiverksamhet med arkeologisk grund, kan utvecklas till oerhört viktiga besöksmål.

En rad olika utställningar har visats under året. Utställningen *Badlif* fortsatte från 2016 och gick vidare till Öregrund. Bland de mest besökta utställningarna 2017 finns *Sparade ögonblick* med pressbilder från folkhemmets Uppland och 100! som porträtterar människor som fyllt 100 år. Utställningen *Minns att jag levat* tillsammans med *Tro, hopp och kärlek – sjömanstatueringar* var de två andra stora utställningarna under året. Ett större utställningsprojekt tillsammans med åtta andra museer i Sverige var utställningen *I telefonen finns hela människan*.

Avslutningsvis men inte minst viktigt är att Upplandsmuseet slog nytt besöksrekord under 2017. Den sedan tidigare högsta noteringen på 112 490 besökare från 2014, överträffades under detta år och hamnade på 115 189 besökare! Detta var en ökning med 32 % från 2016. Ökningen har skett i museibygnaden, på Disagården, på Walmstedska gården och inom den regionala verksamheten.

Bent Syse  
landsantikvarie/länsmuseichef

# Kunskapsuppbyggnad



T.v.: Sara Brita Mårtensdotter f. 1812. Sara Brita kom från en förmögen bondefamilj i Hällby, Österunda och ärvde och ägde jord i socknen. Hon var synnerligen aktiv i både den religiösa rörelsen och den kommersiella agrara ekonomin under tidigt 1800-tal. 1829 gifte hon sig med den unge änklungen Anders Larsson. Paret var ekonomiskt expansiva och köpte och sålde jordbruksfastigheter med delvis lånade pengar från Riksbanken. De gick i konkurs 1845 i samband med några svåra missväxtår. Sara Brita deltog tillsammans med sin mor i de oroliga läsamötena i Österunda. År 1846 emigrerade hon och maken Anders tillsammans med sina fem barn till Amerika i likhet med ett hundratal andra personer från Torstuna och Österunda socknar. Avsikten var att följa profeten Erik Jansson för att grunda kolonin Bishop Hill, men Sara Brita och Anders stannade istället kvar i Chicago. Anders blev framgångsrik företagare och en av grundarna till Swede Town. Sara Brita är avbildad av svärsonen den amerikanske konstnären H. E. C. Peterson. Målningen tillhör Svenska Emigrantinstitutet, Kulturparken Småland.

## Forskning

Upplandsmuseets forskningsavdelning har under 2017 bedrivit en intensiv verksamhet, både inom och utanför länet. Avdelningens anställda medverkade under året i ett flertal publikationer, konferenser och utställningar. Man har liksom tidigare också varit aktiv i olika projekt och nätverk i samverkan med universitet, högskolor och andra museer.

Chefen för forskningsavdelningen Iréne Flygare har under året tillsammans med doktoranden Marja Erikson vidareutvecklat projektet *Indebted in Torstuna, Free from Sin at Bishop Hill: Economic Crisis and Religious Unrest in Central Sweden and the Founding of a Utopian Community in the United States* genom en nätverksanalys med genderperspektiv på de religiösa oroligheterna inom Torstuna härad under det tidiga 1800-talet. Ett nätverk av kvinnor framträder ur källorna redan under 1820-talet där profeten Erik Janssons mor, Sara Ersdotter, under hela 25 år var central tillsammans med den predikande pigan Anna Katarina Lundgren, som skapade en egen religiös rörelse kallad lundgrenianerna. I de hushåll som Ersdotter och hennes svärdotter ansvarade för, anställdes också flera radikala kvinnor som kom att spela en stor roll för erikjansismens utveckling till en upprorisk rörelse som drog till sig fler kvinnor än män. Genom deras verksamhet tydliggörs hur predikandet och den religiösa agitationen var synnerligen avgörande för vanliga kvinnors möjlighet att ta plats och påverka samhället under perioder av stark förändring. Arbetet har resulterat i en artikel, författad av Flygare och Erikson, och inskickad till *History Workshop Journal* i Oxford.

Även Flygares forskningsprojekt om egendomsöverföring fick under året en historisk fördjupning och en vinkling mot kvinnors arvsförhållanden. Med

ett modifierat realarv där kvinnor under historien ärvt jord eller kompenserats ekonomiskt visar källorna vilken central position kvinnor haft och vilken kamp de fört för att säkra jordöverföringen mellan generationerna. Ett antal långa arvskedjor har rekonstruerats ner i 1700-tal. Projektet presenterades av Flygare och Erikson i föredraget "Family Land. Transfer of ownership of agricultural property in the central part of Sweden 1800–2010" under sessionen *Continued existence? Patterns of succession in family farms 19th–20th century* vid EURHO Rural History Conference vid universitetet i Leuven i Belgien 2017. Vid samma konferens deltog Flygare med ytterligare ett bidrag med titeln "A comparison between the Swedish new agricultural policy and Laura Ingalls Wilder's book *The little house on the prairie*" vid sessionen *American novels, visions of rural America, and perceptions conveyed to foreign readers*. Även Erikson bidrog här med ett andra inlägg: "Land or Goods: The relationship between credits and the land market among Swedish peasant farmers 1810–1870". Hon har under året dessutom hållit en rad föredrag och presentationer i både inom- och utomvetenskapliga sammanhang, bl.a. "Krediter för jordförvärv. Skuldsättning hos jordägande Mälardalsbönder under 1700- och 1800-talen", "Krediter för jordförvärv. Skuldsättning hos jordägande bönder i en mellansvensk spannmålsbygd mellan 1810 och 1870" och "Harvest failure but no famine: a study of relief administration in Eastern Västmanland County, Sweden, in 1840–47". Sistnämnda föredrag hölls tillsammans med professor Mats Morell. Erikson deltog under 2017 dessutom i två workshops, dels "Explaining famines, defining responsibilities" vid Åbo universitet,



Projektet (O)Möjligheternas landsbygd påbörjade intervjuer i Älvkarleby kommun. Av intresse är både hur individen upplever sin vardagsmiljö och hur kommunen planerar med ett funktionshinderperspektiv. Foto Cecilia Bygdell.

dels "Hushållens finansiella dispositioner i det förindustriella Norden" vid Uppsala universitet.

Under 2017 påbörjades forskningsprojektet (O) Möjligheternas landsbygd, där Upplandsmuseets Cecilia Bygdell deltar tillsammans med kulturgeografen Susanne Stenbacka vid Uppsala universitet. Projektet är finansierat av forskningsrådet FORMAS och ställer frågor om hur landsbygdsboende med egna erfarenheter av funktionsnedsättning förstår sin vardag, hur organisationer arbetar i skärningspunkten mellan funktionshinder och landsbygd samt hur landsbygden planeras med ett funktionshinderperspektiv. Bygdell och Stenbacka lämnade under 2017 även in artikeln "Cosmopolitans" till den internationella tidskriften *Journal of Rural Studies*. Artikeln behandlar jordbrukares verksamhet i ljuset av kosmopolitiska idéer och praktiker. Bygdell medverkade under året även i en rad konferenser och nätverkssammanhang. Vid AAG (American Association of Geographers) i Boston bidrog hon med ett föredrag om jordbrukare som kosmopoliter och vid Sveriges museers vårmöte i Södertälje modererade hon Forskning på museers (FOMU) programpunkt "Vardagslivets digitalisering – museisamlingarnas utmaningar" (om FOMU, se vidare Forskningsarbete). Tillsammans med Diana Chafik vid Sörmlands museum deltog hon också med en presentation på DOSS- och ICOM-gruppen COMCOL:s gemensamma konferens Guardians of the Collections. DOSS är en förkortning för nätverket Dokumentation av samtida Sverige, i vars ar-



Överst t.h.: Gruvbyggare i gruvstugan strax innan de tog hissen ner i gruvan. Bilden togs i samband med Upplandsmuseets samtidsundersökning av Dannemora gruvor 1991–92. Digitaliseringen av bilderna från undersökningen har pågått under 2017. Foto Tommy Arvidson.

Ovan: En av bilderna som togs till forskningsprojektet Omsorgsfull landsbygd i Heby kommun 2010 och som digitaliserats under 2017. Foto Olle Norling.

betsgrupp Samtid i rurala miljöer Upplandsmuseet har fungerat som ordförande. Gruppen hade under 2017 ett möte i Härnösand med en gemensam fältresa till Sollefteå kommun på temat välfärd och kontraurbanisering. Dessutom genomförde Bygdell under hösten en mindre samtidsundersökning på temat trolleri i anslutning till Upplandsmuseets kommande utställning *Simsalabim*.

Forskningsavdelningens Barbro Björnemalm deltog under året i projektgruppen för utställningen *Sparade ögonblick* som är baserad på hennes bok med samma namn som utkom 2016. Utställningen hade vernissage den 10 februari 2017. Björnemalm medverkade även i programverksamheten kring utställningen och höll flera föredrag med anknytning till boken, både på Upplandsmuseet och i hem-

bygds- och pensionärsföreningar. Utställningen *Sparade ögonblick* marknadsfördes under året också hos biblioteken i länet. Bland dem som visade intresse hörde Tierps bibliotek som hade vernissage den 28 november. Under hösten 2017 påbörjade Björnemalm tillsammans med Olle Norling, Bengt Backlund och Maria Ljunggren även arbetet med utställningen *Samtiden i fokus* som visar fotografier från Upplandsmuseets samtidsundersökningar. En mindre del av utställningen öppnas den 3 mars 2018. Björnemalm var under 2017 även sysselsatt med projektet *Intervjuskåpet* som går ut på att tillgängliggöra det material som samlats in i samband med Upplandsmuseets samtidsundersökningar. Det gäller intervjuer, fotodokumentation, föremålsinsamling och arkivmaterial av olika slag. Bilderna skannas av Inger Lind från samlingsavdelningen.

Ett av Upplandsmuseets hittills största vetenskapliga projekt har varit publiceringen av Uppsala domkyrka i nio volymer. Arbetet finansierades av Kungl. Vitterhetsakademien och avslutades hösten 2016. Som en effekt av projektet håller man nu i Lund på att förbereda en liknande publicering av sin domkyrka i fyra omfångsrika band. Här medverkar även forskningsavdelningens Herman Bengtsson som författare och redaktör. Bengtsson var under 2017 även verksam som redaktör för tidskriften *Fornvännen*, som ges ut av Kungl. Vitterhetsakademien, liksom för årsboken *Uppland*. Han deltog dessutom i de under året utgivna publikationerna *The Torstuna Missal. A Dominican manuscript produced in 14th century France and its fate in Sweden*, *Sacred monuments and practices in the Baltic region. New visits to old churches* och *Kyrkobyggnad och kyrkorum. Forskningsfrågor*. Under 2017 utkom även Bengtssons artikel ”Samtida mode eller antisemitism? Demonisering och rasistiska tendenser i medeltidens bildkonst” i tidskriften *Iconographisk post* som ges ut i Åbo. I september medverkade han också i konferensen *Indifferent things? Material and ceremonial church practices in the 16th and 17th centuries in the Baltic Sea Region* som arrangerades i Niguliste museum i Tallinn under medverkan av universitetet, konstakademien och Die Böckler-Mare-Balticum-Stiftung.

Avdelningens Krister Wedholm har under 2017

varit involverad i flera av de här ovan beskrivna projekten. I samband med att kansliet under våren flyttade till nya lokaler fick Upplandsmuseets bibliotek temporärt stängas för besök från allmänheten. Vid återuppackningen i de nya kanslilokalerna har bokbeståndet sammanslagits till en enda samling i enlighet med ett förslag från museets bibliotekarie Inger Levén. Allmänheten äger nu åter tillträde till biblioteket, men endast i form av förbokade besök.

### Forskningssamarbete

Forskningsavdelningens medverkan i vetenskapliga projekt, publikationer, konferenser och nätverk behandlas ovan under Forskning. Upplandsmuseet har under 2017 även tagit fortsatt stort ansvar för nätverket FOMU (Forskning vid museer). Nätverket samlar drygt 90 medlemmar från ett fyrtiotal museer och ytterligare omkring 15 organisationer, myndigheter och universitet i Sverige. FOMU har under året skickat ut en enkät till medlemmar i Sveriges museer för att kartlägga den pågående forskningsverksamheten. En skriftlig bearbetning av resultaten kommer att publiceras. Nätverkets medlemmar fick under året möjlighet att delta i de öppna mötena i samband med Riksantikvarieämbetets museidialog, samtidigt som de förde enskilda samtal med projektledaren Ulrika Mebus. Här underströks att museerna behöver forskning för att fungera som kunskapsinstitutioner av hög kvalitet, liksom att de ofta saknar den infrastruktur som behövs för att en sådan verksamhet skall kunna bedrivas.

Under Sveriges museers vårmöte arrangerade FOMU ett program med titeln ”Vardagslivets digitalisering – museisamlingarnas utmaningar”, där Jonas Engman (Nordiska museet), Karin Gustafsson (Kulturmagasinet Helsingborg) och Bengt Wittgren (Murberget) deltog. Samtal har förts med Riksantikvarieämbetets och Vitterhetsakademiens bibliotek kring det digitala biblioteksbeståndet, och nätverket har skickat en skrivelse till den nationella bibliotekssamordnaren Erik Fichtelius angående museers behov av tillgång till digitala biblioteksresurser. Nätverket har också deltagit i ett möte med Norges museiforbunds Sektions for forskning och berättat om FOMU:s verksamhet.

## Doktorander

Upplandsmuseet har under året haft fem tjänstlediga för högre studier. Marja Erikson är doktorand vid ekonomiskhistoriska institutionen vid Uppsala universitet med avhandlingsämnet ”Krediter i lust och nöd. Skattebönder i Torstuna härad, Västmanlands län, 1770–1870”. Avhandlingen kommer att läggas fram i mars 2018.

Linda Qviström har under 2017 gjort sitt sista år som doktorand vid institutionen för arkeologi och antikens kultur vid Stockholms universitet. Avhandlingsprojekt har arbetstiteln ”Rum utan utsikt. Fönster och ljus i medeltida byggnader” och målsättningen är att studera ljus, utsikt och insyn i den profana och kyrkliga arkitekturen.

Joakim Kjellberg är doktorand vid institutionen för arkeologi och antik historia vid Uppsala universitet med avhandlingsämnet ”Den medeltida stadens dynamik – materiell kultur och social identitet i Uppland 1100–1550”.

Andreas Hennius är doktorand vid institutionen för arkeologi och antik historia vid Uppsala universitet. Avhandlingsprojektet har arbetstiteln ”Enter the beyondness” och behandlar utmarkens roll i samhällsutvecklingen under yngre järnåldern.

Per Frölund är licentiand vid avdelningen för agrarhistoria vid Sveriges Lantbruksuniversitet. Hans forskning handlar om frågan om hur en centralplats – Gamla Uppsala – lämnades i fråga om leveranser. Syftet är att belysa jordbruksförhållanden i Gamla Uppsala, under perioden 0–600 e.Kr.

## Upplandsmuseets forskningsfond

Ändamålet för Upplandsmuseets forskningsfond är att stödja fördjupningsarbeten, vetenskapliga bearbetningar, initiering av högre studier, slutförande av forskningsprojekt etc. Under 2017 utdelades inga medel ur fonden p.g.a. det ekonomiska läget.

## Samlingar

2017 års förvärv bestod till största delen av arkeologiskt material, föremål och delar av föremål, som påträffats vid olika typer av undersökningar. Tio föremål hade icke-arkeologisk kontext.

Upplandsmuseets förvärvskommitté är besluts-

fattande då det gäller vilka gåvor som ska tas emot eller vilka inköp som ska genomföras. Under 2017 bestod förvärvskommittén av Cecilia Bygdell, Kerstin Åberg, Bent Syse, Barbro Björnemalm och Berit Schütz. Vid förvärvskommitténs sammanträden diskuteras gåvo- och inköpsförslag av föremål, bilder och arkivalier enligt Upplandsmuseets insamlingskriterier. Under året beslutades att föremål från arkeologiska undersökningar ska vara undantagna denna beslutsprocess. Istället så är det avdelningarna Samlingar och Arkeologi som tillsammans bestämmer huruvida Upplandsmuseet ska göra en begäran om fyndfördelning till Riksantikvarieämbetet. En begäran görs främst på material påträffade vid undersökningar utförda av Upplandsmuseets arkeologiska avdelning och då först när den arkeologiska undersökningen är avrapporterad.

Förvärvskommitténs bedömning grundar sig på Upplandsmuseets profilmråden Jordbruk, Järnhantering och Administrativa system (Samhälle och makt). Till detta läggs ytterligare insamlingskriterier, bland annat genus, mångfald, generation, representativitet, kontext och tid. Under 2017 sammanträdde förvärvskommittén tre gånger, varav ett möte var ett uppföljande möte. Anledningen till det relativt blygsamma antalet möten var antingen att gåvoförfrågningarna varit få eller av en karaktär där grundläggande kriterier, till exempel kopplingen till vår region eller någon av våra övriga insamlingskriterier, ej varit tydliga. Här nedan nämns endast några exempel på de förvärv som gjordes under året.

Under året fyndfördelades, efter beslut från Riksantikvarieämbetet, material från 17 arkeologiska undersökningar till Upplandsmuseet. Undersökningarna har i de flesta fall utförts tidigare år. Fyndmaterialen som registrerats in i samlingarna har påträffats vid undersökningar av förhistoriska boplatser samt medeltida och sentida kulturlager i städer och i kyrkomiljöer. De vanligaste föremålskategorierna från de förhistoriska boplatserna var keramik, bränd lera, ben och pärlor. Vid undersökningarna i kyrkomiljö togs puts- och tegelfragment samt personliga tillhörigheter som glasögon, mynt, psalmböcker m.m. tillvara. I städernas kulturlager framkom delar av kärl, ben, glas, kritpipor m.m.





T.v.: Ruben Liljefors med sin dotter Marit ute i trädgården, sannolikt på sommarstället Svensgården, Dalarna.

Mitten: Christiane Liljefors sitter ute på gräsmattan med sin lilla dotter Marit, sannolikt i Norge.

T.h.: Sannolikt Christiane och Ruben Liljefors barn Alf, Roland och Ingemar Liljefors, som klätt ut sig.

Speciellt kan nämnas det stora fyndmaterial bestående av främst glas och keramik som togs tillvara vid undersökningarna av glasbruket på Bryggsholmen i Enköpings kommun. Glasbruket grundades 1587 av Johan III och materialet som påträffades är till största delen produktionsavfall och påvisar t.ex. tillverkning av både fönsterglas och kärl för olika ändamål. Intressant är också att en stor del av den tillvaratagna keramiken är importerad från Nord-europa.

Ett av förvärven under året var ett fotoalbum från 1939. Albumet innehåller interiör- och några exteriörbilder av Kraemerska gården som låg på Västra Ågatan 16 i Uppsala. Huset revs då Almqvist & Wiksells boktryckeri skulle expandera. Fotografierna i albumet är tagna av Gunnar Sundgren på beställning av Carl Z Haeggström, som då var chef för Almqvist & Wiksell. Förvärvskommittén ansåg att kontexten var god och att fotografierna är intressanta ur perspektiven kulturmiljö och byggnadshistorik.

Under året inkom också två dräkter och en klänning som tillhört Brita Nordlander, som bl.a. var ordförande i Uppsala kommunfullmäktige under 1970-talet och början av 1980-talet. Hennes politiska karriär inleddes redan 1955 som ledamot i dåvarande parknämnden. Brita Nordlander var i det civila lärare och bl.a. verksam vid skolan Magdeburg (Uppsala Högre Elementarläroverk och Gymnasium för Flickor). Förvärvskommittén ansåg att det finns

en anknytning till profilmrådet administrativa system (makt och samhälle) samt att intaget belyser kvinnohistoria. Genom kontakt med Brita Nordlanders släktingar kunde också bildinformation i Uppsala-Bilds samling kompletteras. Det gällde bilder där Brita Nordlander sedan tidigare endast fanns omnämnd som "Nils Brage Nordlanders fru".

Under året förvärvade Upplandsmuseet två bildsamlingar. Den ena utgörs av 395 glasplåtar, vilka tillhört kompositören och dirigenten Ruben Liljefors, som var bror till Bruno och Carl Liljefors. Glasplåtarna var en gåva från ett av Rubens barnbarn. Glasplåtarna har rengjorts, skannats och packats om under året och nu pågår ett arbete med att, tillsammans med familjen Liljefors, identifiera personer på bilderna. Detta arbete görs allt efter som bilderna har webbpublicerats på DigitaltMuseum.

Vidare förvärvades 80-talet pärmar med negativ efter fotofirman Uppsala-Bild. Upplandsmuseet äger sedan 2011 denna samling av pressbilder. Givaren av negativerna, Rolf Nodén, var den siste fotografen på Uppsala-Bild och han arbetade där från slutet av 1950-talet fram till 2001. De nu intagna bilderna är från åren 1975–2001, en tid då Uppsala-Bild utförde uppdrag åt olika företag och tidskrifter. Intaget gjordes med motiveringen att det kompletterar den samling vi har sedan tidigare. Både Upplandsmuseet och Rolf Nodén ansåg det viktigt att bildmaterialet hålls ihop.



Årets arkeologiska forskningsundersökning på södra Kungsgårdsplatån i Gamla Uppsala där en monumental hallbyggnad undersöktes. Foto Per Frölund.



Ett av flera järnbeslag som prytt väggarna på den vendeltida hallbyggnaden på södra Kungsgårdsplatån i Gamla Uppsala. Foto Per Frölund.

### Kunskapsuppbyggnad inom den arkeologiska verksamheten

På avdelning Arkeologi har under året tolv arkeologer och en assistent arbetat. Sex av dessa har arbetat heltid under hela året och övriga deltid eller under tidsbegränsade perioder. Tre arkeologer var tjänstlediga för högre studier vid Stockholms- och Uppsala universitet. Under den intensiva fältperioden som inföll under augusti till november 2017 anställdes Elin Säll, Adam Hultberg, Helena Rosengren, Marieke Aalders samt Dan Fagerlund. Joakim Kjellberg återinträdde under hösten i tjänst från sin tjänstledighet vid Uppsala universitet.

Verksamheten på den arkeologiska avdelningen präglades precis som tidigare år av små, korta arkeologiska uppdrag med några få undantag, en stor undersökning i kvarteret Traktören Enköping, en forskningsundersökning i Gamla Uppsala samt en stor arkeologisk utredning i norra Stockholms län.

Under året arbetade vi med 46 arkeologiska projekt i olika former i stadsmiljöer, på landsbygden och i kyrkomiljöer runt om i Uppsala län, vilket framgår av tabellen. Övervägande delen av arbetet var schaktningsövervakningar, vanligen med en begränsad arkeologisk insats. Några av projekten var utredningar och förundersökningar på landsbygden. Endast tre projekt var arkeologiska (slut) undersökningar. Därutöver gjordes en arkeologisk forskningsundersökning samt sammanställning av

dokumentation till Riksantikvarieämbetet och referensgruppsarbeten.

Forskningsprojektet i Gamla Uppsala (*Gamla Uppsala – framväxten av ett mytiskt centrum*) fortlöpte under året i och med att nya ytor på södra Kungsgårdsplatån undersöktes. Projektet är ett samarbete mellan Uppsala universitet, Upplandsmuseet, Gamla Uppsala museum och SAU som startade 2009. 2017 års undersökning möjliggjordes genom bidrag från Krogagerfonden och projektet ingår nu i *Viking Dynasties*, vilket är ett samarbete mellan Gamla Uppsala och Lejre i Danmark. I augusti-oktober fick vi möjlighet att undersöka resterna efter den eller snarare de hallbyggnader som stått på den södra Kungsgårdsplatån, strax norr om Gamla Uppsala kyrka. Hallbyggnaden har delundersökts 1990–92 och 2011 där årets undersökning kompletterade tidigare resultat. Den undersökta hallbyggnaden är 50 m lång och ca 12 m bred med fyra monumentala ingångar. I hallbyggnadens stolphål har byggnadsdetaljer av järn och obrända djurben avsiktligt deponerats i tydligt återkommande mönster. Hallbyggnaden brändes ner under 700-talet och undersökningen 2017 har visat att det sannolikt finns två äldre byggnadsfaser på samma plats.

### Stadsmiljö

Många små schaktningsövervakningar i Uppsala, Enköping, Öregrund och Östhammar företogs un-

Typ av uppdrag	Utredning	Förundersökning	Undersökning	Schaktnings- övervakning	Ark. kontroll	Övriga uppdrag
Stadsmiljö			1	22		
Landsbygd	5	4	2	3		4
Kyrkomiljö				4	1	

Sammanställning av antalet utförda arkeologiska uppdrag under 2017. Gällande schaktningsövervakningar gjordes dessa oftast i form av arkeologiska förundersökningar.



Ovan t.v.: Panorama över Uppsala med den arkeologiska undersökningen vid det medeltida franciskankonventet närmast i bild. Foto Robin Lucas.



Ovan t.h.: Golvet i ett hus från mitten av 1400-talet grävs fram på Forumtorget i centrala Uppsala. Foto Anna Ölund.

T.h.: Medeltida glasskärva som hittades vid undersökningen på Forumtorget i Uppsala. Foto Emelie Sunding.

Nedan t.v.: Reliefkakel från 1500-talet som avbildar en kvinna i profil där hennes vackra hårband och håruppsättning syns. Fotot Emelie Sunding.

Nedan t.h.: Det är spännande med arkeologi. Förbipasserande allmänhet som stannat upp vid undersökningen på Forumtorget och kanske reflekterar över att historien finns där under deras fötter. Foto Kerstin Åberg.





Ovan t.v.: Medeltida kulturlager friläggs på Stadshotellets gamla tomt invid Stora Torget i Enköping. Här ska ca 500 m<sup>3</sup> kulturlager med lämningar från 1800–1100-tal undersökas fram till hösten 2018. Foto Joakim Kjellberg.

Ovan t.h.: Emelie Sunding och Elin Säll undersöker kulturlager på den arkeologiska undersökningen på Stadshotellets gamla tomt invid Stora Torget i Enköping. Foto Adam Hultberg.

T.h.: Tillfällig paus i schaktningsarbetet på den arkeologiska undersökningen på Stadshotellets gamla tomt invid Stora Torget i Enköping. Foto Adam Hultberg.

Nedan: Med grävmaskin, spadar och hackor letade sig arkeologerna ned genom Enköpings medeltida kulturlager. Här undersöks utjämningslager som legat under ett fähus från 1500-talet. Foto Emelie Sunding.

Längst ner: Snön kom även i år men lite för tidigt för arkeologerna som kämpade på med undersökningen i Enköping in i december månad. Foto Adam Hultberg.

der året. Anledningen var vanligen omflyttning eller nya dragningar av olika typer av rör i gatemark eller mindre exploateringar i tomtmark. Invid lämningarna efter Uppsalas medeltida franciskan-konvent i kvarteret Torget pågick under året omfattande ombyggnationer och museets arkeologer övervakade schakten så att medeltida gravar och klostermurar inte tog skada.

Mitt i Uppsalas centrum på Forumtorget och Kungsängsgatan fick vi möjligheten att undersöka lämningar efter medeltida bebyggelse i samband med att Forumtorget byggdes om. Här påträffades delar av en byggnad från mitten av 1400-talet och rester efter skor, en handske och medeltida glas. Två schaktningsövervakningar företogs i centrala Östhammar där Rådhusstorget byggdes om och nya fjärrvärmeledningar drogs genom staden. På Rådhusstorget påträffades lämningar efter stadens äldre torg och i gatumarken fanns odlingslager som vittnar om den äldre stadens agrara utbredning.

Den undersökning som helt dominerade stadsarkeologin under 2017 företogs i centrala Enköping på Stadshotellets gamla tomt, invid Stora Torget. Undersökningen föregicks av ett anbudsförfarande som vi vann tillsammans med Arkeologerna på





Ovan t.v.: En fot av en medeltida dryckeskanna påträffades tillsammans med en mängd andra föremål under höstens undersökning i Enköping. Foto Adam Hultberg.

Ovan t.h.: Bland avfall och anförder står Malin Lucas vid graven i Kvarnbolund som låg inne på Ragn-Sells återvinningsstation. Foto Robin Lucas.

T.v.: Adam Hultberg mäter in en nyfunnen grav i skogen i norra Stockholms län. Foto Robin Lucas.

Ovan: Arkeologisk utredning pågår. Robin Lucas och Hans Göthberg dokumenterar nyfunna fornlämningar i bitande kyla. Foto Malin Lucas.

Längst ner t.v.: Under utredningen mellan Vallentuna och Arlanda påträffade arkeologerna 40 nya fornlämningar däribland detta välbyggda gränsröse, med en rest häll i mitten och tre kantställda flisor som visar gränsernas riktning. Foto Malin



Statens historiska museer (SHMM). Planerna för undersökningen har funnits länge och redan 2013 genomfördes en upphandling men undersökningen blev inte av denna gång. Men i augusti 2017 sattes arkeologerna sina spadar i marken och undersökningen kommer även pågå under 2018. Sammanlagt är det 1070 m<sup>2</sup> eller 500 m<sup>3</sup> kulturlager som ska undersökas. På platsen finns lämningar från slutet av 1800-talet ned till 1100-talet. Platsen har legat invid den forna Enköpingsviken, vilket innebär att det är aktiviteter och bebyggelse i en medeltida strandzon som berörs. Under slutet av året under-



Under golvet i Alsike kyrkas kor undersöktes tre gravkammare i slutet av året. Foto Joakim Kjellberg.



Den runsten (U874) som hittades vid Hagby kyrka 2016 ställdes varsamt upp på sin nya plats invid kyrkan under försommaren 2017. Foto Emelie Sunding.

söktes endast den yta av tomten vilken ligger närmast Westerlundiska gården. Inom denna undersökningsyta fanns flera hus, varav merparten nyttjade som fåhus och stenlagda ytor från 1400–1600-talet. Under tjocka lager av påförd dynga grävdes i botten av schaktet en gata fram. Denna har löpt parallellt med den medeltida strandlinjen och kan preliminärt dateras till 1300-tal.

Fynden från undersökningen i Enköping har varit många, mycket välbevarade och spännande. I fyndmaterialet finns bl.a. flera mynt från 1600-talet, keramik från 1200–1800-tal, dräktdetaljer i kopparlegering och välbevarade träföremål såsom redskapsdelar, båtdetaljer och hushållsföremål. Även läder har bevarats väl i de fuktiga kulturlagren och arkeologerna har hittat delar av medeltida handskar, skor och en knivslida. En unik liten glaskärva från 1600-talet har också hittats i Enköping. Skärvan som är från ett dryckeskärl, en så kallad remmare, är från 1600-talet och har en diamantgraverad bård. Det finns extremt få exempel på diamantgraverat glas från denna tid i Skandinavien vilket, gör skärvan från Enköping ovanlig och extra spännande.

Intresset för undersökningen i Enköping var mycket stort både lokalt och regionalt. Inför undersökningen utarbetade Upplandsmuseets kommunikatörer en kommunikationsplan under namnet *Enescopinge – den medeltida staden* som lade grunden till förmedlingen av undersökningsresultaten. Re-

sultaten har nått allmänheten via tidningar, TV, radio och sociala medier. På undersökningsytan har det funnits information om det arkeologiska resultatet, samt var man kan finna mer information. Nyfikna besökare har också fått möjlighet att se nyuppgrävda fynd på Enköpings museum där Upplandsmuseet byggt en miniaturställning.

Vid undersökningsytan har arkeologerna hållit öppna visningar för allmänheten varje fredag där besökaren fått tillfälle att se framgrävda konstruktioner och föremål. Visningarna har varit mycket populära och gett tillfälle till dialog om arkeologi och medeltid. Upplandsmuseets pedagog Frida Gereonsson har i samband med utgrävningen hållit skolvisningar, främst riktade till åk 4–6. Skoleverna har också fått möjlighet att komma in på undersökningsområdet och träffa en arkeolog, där dialoger kring arkeologi, arkeologiska lämningar och föremål stimulerat till lärande om medeltiden.

## Landsbygd

Flera av årets mindre arkeologiska insatser företogs på landsbygden i Uppsala län. Dessa föranleddes av det stora exploateringsbehovet i länet. Arkeologiska utredningar och förundersökningar gjordes bl.a. vid Gillmarken i Håbo kommun, Gredelby i Knivsta kommun och vid Södra Gunsta i Uppsala kommun. Längsmed sträckan Häggeby till Vigle väster om Björklinge skulle högspänningskablar grävas ned och sträckan gick genom rika fornlämningsområ-



Gravvård från 1920-talet i röd, polerad granit, Danmarks kyrkogård. Foto Ulrika Sahlsten.

den. Här utförde Upplandsmuseets arkeologer både utredningar, förundersökningar och en undersökning inom olika ytor. Vid Häggeby undersöktes en intensivt nyttjad boplatz från järnålder med spår efter hus. I Kvarnbolund, inne på Ragn-Sells avfallsstation, undersöktes en grav och en skärvstenshöj som låg oroväckande nära containrar och skräphögar. Graven som daterats till förromersk järnålder innehöll brända ben från en människa samt en stor mängd bränd lera från en ugsanläggning. Graven och skärvstenshögen vittnar om att hur platsen utnyttjats för ca 2000 år sedan.

Under de sista skälvande veckorna av 2017 gav sig fyra av museets arkeologer ut i fält för en stor utredning i norra delarna av Stockholms län. Sammanlagt inventerades och dokumenterades lämningar inom ett 520 hektar stort område mellan Vallentuna och Arlanda. Vandrigen gick genom

hagmark, odlingsmark och skogsmark i bitande kyla. För att få en bra uppfattning om var den äldre bebyggelsen hade legat och hur marken använts de senaste hundratals åren hade lantmäterikartor från 1600-talet och framåt studerats. Vid utredningen berördes 58 kända fornlämningar av olika typer som gravfält, stensättningar och stensträngar. Därtill hittade arkeologerna 40 nya objekt så som stensättningar, stensträngar, gränsmarkeringar och torplämningar.

### Kyrkomiljöer

Jämfört med år 2016 gjordes inte lika många arkeologiska arbeten i och kring länets kyrkor under 2017. Trots detta var Upplandsmuseets arkeologer med vid markarbeten vid fem av länets kyrkor. I Alsike kyrka i Knivsta kommun fick vi under årets sista veckor möjligheten att dokumentera gravkammare från 1600- och 1700-talet i samband med att golvet i kyrkan lades om. I kyrkans korparti finns tre murade gravkammare som förslutits med gravhällar. Vi hade misstankar om att de gravlagda individerna inte låg kvar i kamrarna eftersom man renoverat golvet ett flertal gånger de senaste hundra åren. Men i gravkamrarna påträffades sammanlagt nio vuxna och sex barn och den osteologiska analysen som gjordes direkt på plats visar att det troligen är de personer som omnämns på gravhällarna som faktiskt ligger i kamrarna. Efter avslutad undersökning återbegravdes individerna i sina kamrar och ett nytt golv kommer byggas i Alsike kyrka under 2018.

### Kunskapsuppbyggnad inom kulturmiljöverksamheten

Upplandsmuseet har under 2017 arbetat med en kulturhistorisk inventering och klassificering av gravplatser på kyrkogårdar på uppdrag av Danmark-Funbo församling. Under fältarbetet dokumenteras alla gravvårdar uppförda före 1990. Dokumentationen sammanställs i en katalog för varje kyrkogård och utgör sedan grund för en kulturhistorisk klassificering av gravplatserna, vilket är huvudsyftet med arbetet. Med hjälp av klassificeringen kan många gravplatser bevaras som berättar en viktig del om kyrkogårdens, socknens och de begravdas historia.

# Vård av samlingar och miljöer





Nedan t.v.: Bild från Roslagen med man, kvinna, barn, hund och katt sittandes på trappa, Uppland 1948. Foto: Uppsala-Bild.  
Nedan t.h.: Erik Eriksson pimplar, Söderfors, Uppland, december 1966. Foto: Arbetarbladet, Tierp.



### Vård av samlingar

I och med flytten av Upplandsmuseets kansli, bibliotek och arkiv, våren 2017, krävdes en omfattande insats av avdelningen Samlingar då det gällde att organisera och ta hand om arkiv och föremål som sedan tidigare haft sin placering i de gamla kanslilokalerna. Upplandsmuseets topografiska arkiv, bestående av flera hundra kapslar, packades ned och packades sedan upp i nya lokaler. Föremål packades ned för återtransport till föremålsmagasinet. Att organisera och ombesörja en säker flytt samt att följa upp status och komplettera tidigare registrering och digitalisering tog mycket tid i anspråk. Trots detta "extrajobb" har dock avdelningens arbete med samlingarna löpt på parallellt.

I Upplandsmuseets magasin i Morgongåva har arbetet fortsatt som tidigare med att vårda, bevara och tillgängliggöra museets bildsamlingar genom samverkansprojektet Kulturarvs-IT. Tack vare lång kontinuitet i projektet och därmed hög kompetens kan bildsamlingarna som består av närmare tre miljoner plastnegativ, glasplåtar och papperskopior tas om hand på bästa sätt. Det är ett noggrant ar-

bete som utförs. Varje negativ genomgår enklare vårdåtgärder innan skanning, för att sedan placeras i våra klimatstyrda magasin. Registrering av information samt klassificering sker i databasen Primus. Det är viktigt att alla uppgifter sparas. Bilderna taggas med relevanta motivämnesord för att öka sökbarheten och publiceras på DigitaltMuseum för att öka tillgängligheten.

I denna rika bildskatt finns uppländsk kulturhistoria från 1860-talet fram till idag. Den större delen är reportagebilder från 1940- till 1970-tal producerade av bildbyrån Uppsala-Bild vars största uppdragsgivare var *Upsala Nya Tidning* med ögonblicksbilder från händelser främst i Uppsala men även en del från landsbygden. Det är ett mycket intressant och efterfrågat material. Andra samlingar som det arbetas med kontinuerligt är reportagebilder från *Arbetarbladets* Tierps-redaktion, bilder tagna i samband med bebyggelseinventeringar gjorda under 1970- och 1980-talen samt negativ efter Hilda Nyman och John Alinder som på olika vis skildrar människor och miljöer i sina respektive hemtrakter, Alunda respektive Altuna. Bilder som har ett högt



Pojke klappar föl i hästhage, Östhammar, Uppland.  
Foto: Skötsner-Edhlund.



Gris ligger i lerpöl, Östhammar, Uppland.  
Foto: Skötsner-Edhlund.

kulturhistoriskt värde har prioriterats samt äldre samlingar där negativerna är i sämre skick. Det finns även tidiga digitaliseringsarbeten som inte motsvarar de höga krav som vi ställer idag, vilket har resulterat i en del omskanningar för att bevara bilderna för all framtid.

Under året har arbetet med att digitalisera foto-firman Skötsner-Edhlunds bildarkiv fortsatt. Samlingen innehåller ett fantastiskt bildmaterial som ger inblick i en svunnen epok i de två kuststäderna Östhammar och Öregrund. Upplandsmuseet har också tagit emot en gäva innehållande cirka 400 glasplåtar efter tonsättaren och dirigenten Ruben Liljefors. Det är en fin samling familje- och miljöbilder från sekelskiftet 1800/1900. Glasnegativen har rengjorts och skannats. Nu pågår, tillsammans med släktingar, identifiering av personer och miljöer som skildras.

Under 2017 fortsatte arbetet med att vårda, registrera och fotografera Upplandsmuseets föremålssamlingar. Nya och gamla föremålsposter kompletterades med nytagna färgfotografier samt information. Under året lades en mycket omfattande mängd av de bilder som digitaliserats in i databasen och webbpublicerades via DigitaltMuseum. Detta för att öka tillgängligheten och interaktionen med användarna.

Projektet med att digitalisera Upplandsmuseets topografiska arkiv tog ordentlig fart under 2017. Målet med digitaliseringen är att uppnå en lösning

där innehållet i det topografiska arkivets dokument säkras och tillgängliggörs bättre för framtiden. För Upplandsmuseets personal innebär digitaliseringen att man snabbt och smidigt kommer att kunna söka efter dokument från sin arbetsplats. Att inte behöva bläddra igenom mängder av papper skonar originalhandlingarna samtidigt som det öppnar möjligheter till en webbanpassad ingång i framtiden. Framtidens arkivläggning kommer att till största delen ske digitalt.

### **Kulturmiljövård**

*Rådgivning.* Länsinvånare och fastighetsägare kontaktar dagligen museets antikvarier i frågor som rör kulturmiljöer och vård av kulturarv. Många gånger handlar det om lämpliga metoder och material inom byggnadsvård, men kunskap om kulturhistoria knuten till bebyggelse och länets kulturmiljöer efterfrågas också. Rådgivningen kan ske per telefon, per e-post eller genom besök på plats. Kulturmiljöavdelningens antikvarier har efter förfrågan från olika fastighetsägare besiktigat ett stort antal byggnader och bebyggelsemiljöer fördelade på länets alla kommuner. Rådgivningsbesiktningarna innebär betydelsefulla kontakter och tillför museet viktig kunskap om kulturmiljöerna. De åtföljs av skriftliga utlåtanden med sådant som miljöernas historik, arkivuppgifter, kulturhistoriskt värde och förslag på vårdåtgärder, allt efter vad som efterfrågas.

En av de viktigaste fastighetsägarna ur kulturhistorisk synvinkel är Svenska kyrkan. Här upprätthåller Upplandsmuseet ett givande samarbete med församlingar och pastorat, länsstyrelsen och Uppsala stift, bland annat genom att vara medlem i den regionala samrådsgruppen för det kyrkliga kulturarvet. Museet ger råd i antikvariska frågor och spelar en viktig roll som expert i dialogen med församlingarna inför deras ställningstaganden i antikvariska frågor.

### Antikvarisk medverkan vid kyrkorestaureringar

Museet har haft ett stort antal uppdrag som antikvariskt medverkande vid åtgärder på lagskyddade kyrkomiljöer och begravningsplatser. Medverkan sker på uppdrag av de enskilda församlingarna. Under 2017 har Upplandsmuseet varit antikvarisk medverkande vid arbeten på 17 olika kyrkor i länet.

Uppsala domkyrka intar en framträdande plats i Upplandsmuseets engagemang för det kyrkliga kulturarvet, och vi medverkar som antikvariska experter vid flera olika projekt. Under 2017 har vi medverkat vid installation av ny ljusanläggning i kyrkorummet och vid målning av kitt och rengöring av fönster i Vasakoret.

Under 2017 har dokumentation av inventarier utförts i samband med sanering av tornvindar i Skuttunge kyrka. Saneringen och dokumentationen i Skuttunge kyrka är en del av ett större projekt där ett stort antal kyrkvindar och klockstaplar ska saneras.

Bland övriga kyrkoantikvariska uppdrag kan nämnas antikvarisk medverkan vid installation av ljushållare, Ärentuna kyrka (Uppsala kommun), komplettering av tak- och markavvattning, Lena kyrka (Uppsala kommun), omtjarning av tak, Tegelmora kyrka (Tierps kommun), omläggningar av kyrkogårdsmurar, Tolfta kyrka (Tierps kommun), reparation av taklag intill tornet, Hållnäs kyrka (Tierps kommun), ny orgel i Almtunakyrkan (Uppsala kommun), omputsning och avfärgning av takfotslist, Tuna kyrka (Uppsala kommun), invändig ombyggnad av Alunda kyrka, (Östhammars kommun), rengöring och konservering av inventarier



T.v.: Vasakoret i domkyrkan har fem fönster med bemålat glas som alla har genomgått ett varsamt underhållsarbete sedan installationen på 1970-talet. Sist ut var ett av fönstren mot norr. Glasen i de tre lansetterna har motiv med franska liljor och är infattade i ramar av rostfritt stål. Foto Ulrika Sahlsten.

T.h.: Vid restaureringen av bänkkvarteren i Jumkils kyrka frilades en spegel till en bänkkfront som visade sig ha en bemålning av 1600-talskaraktär. Bemålningen har troligen tillhört ett korskrank eller dylikt. Foto Sverker Larsson.

och fast inredning samt ommålning av predikstolen, Hagby kyrka (Uppsala kommun), lagning av en sprucken bjälke i tornet, Ramsta kyrka (Uppsala kommun), tjarning av spåntaket, Huddunge kyrka (Heby kommun), markarbeten med borttagning av asfalt närmast kyrkan, Vittinge kyrka (Heby kommun), mögelsanering av en läktarpelare, Enåkers kyrka (Heby kommun), installation av ny ljusanordning, Björklinge kyrka (Uppsala kommun), installation av nytt elvärmesystem, Viksta kyrka (Uppsala kommun), ombyggnad av golvbjälklag samt rengöring och konservering av kalkmålningar och medeltida inventarier, Jumkils kyrka (Uppsala kommun).

### Antikvariska konsekvensbeskrivningar

Vid mer komplicerade ändringar av lagskyddad bebyggelse krävs antikvariska kontrollbeskrivningar. Upplandsmuseet har under 2017 skrivit antikvariska konsekvensbeskrivningar inför ledningsdragning i Viks slott, Balingsta socken (Uppsala kommun), tillgänglighetsanpassning av Villberga kyrkogårds nya del, Villberga socken (Enköpings kommun), omläggning av spåntak på Karlholms kyrka, Västerlands socken (Tierps kommun), nytt värmesystem,



T.v.: Restaurerad smedja i Ryssbol, Rasbo socken. Foto Sverker Larsson.

Mitten: F.d. brygghus och tvättstuga i Hemringe uppförd i lera. Lerhuset uppfördes under 1800-talets första del. På 1780-talet introducerades en virkesbesparande byggnadsteknik, uppförandet av byggnader med stomme av packad lera. Genom propagandaskrifter försökte bönder förmås att uppföra lerhus. Lerhuset i Hemringe utgör ett av de få kvarvarande lerhus av de som uppfördes på bondgårdar inom Uppsala län. Foto Agnetha Pettersson.

T.h.: Båthus i Skian på Söderön som fått ny ryggning och justeringar och kompletteringar av stommen. Foto Per Lundgren.

Huddunge kyrka (Heby kommun), ombyggnad av golvbjälklag m.m., Jumkils kyrka (Uppsala kommun) samt omläggning av golv i Nathanaelskyrkan, Tierps köping (Tierps kommun).

### **Antikvarisk medverkan och antikvarisk sakkunnig vid restaureringar av profana byggnader**

Upplandsmuseet har varit antikvariskt medverkande vid nio restaureringsprojekt som fått statligt stöd till byggnadsvård. Medverkan sker här på uppdrag av den fastighetsägare, förvaltare eller brukare som erhållit stöd. Under 2017 har Upplandsmuseet varit antikvarisk medverkande vid omputsning av lerhus i Hemringe, Gamla Uppsala socken (Uppsala kommun), omläggning av tak och reparation av stomme på båthus i Skian, Börstils socken (Östhammars kommun), omläggning av plåttak på f.d. småskolan i Torstuna by, Torstuna socken (Enköpings kommun), omläggning av tak på härbre, Torstuna by, Torstuna socken (Enköpings kommun), omläggning av tak på uthuslänga till f.d. brukshandeln i Lövsta bruk, Österlövsta socken (Tierps kommun), omläggning av tak på ladugård och loge, Ledinge säteri, Knivsta socken (Knivsta kommun), utvändig renovering av Vetenskaps societetens gård, kvarteret Disa, Uppsala stad (Uppsala kommun), restaurering av smedja i Ryssbol, Rasbo socken (Uppsala kommun) samt takomläggning på en ekonomibyggnad vid byggnadsminnet Granbo, Börstils socken (Östhammars kommun).

Bland övriga uppdrag kan nämnas antikvarisk medverkan vid åtgärdande av fuktskada i köket samt samråd inför brandskyddsåtgärder, Slottet, Vik, Balingsta socken (Uppsala kommun), byte av portar på brandstation i Söderfors inom byggnadsminnet Söderfors bruk, Söderfors socken (Tierps kommun) samt omläggning av tak på byggnadsminnet Ärkebiskopsgården, Uppsala stad (Uppsala kommun).

Upplandsmuseet har varit sakkunniga kontrollanter av kulturvärden vid om- och tillbyggnad av Stadshuset, kvarteret Frigg, Uppsala stad (Uppsala kommun), ombyggnad till förskola av Vaksala prästgård, Uppsala stad (Uppsala kommun) samt ombyggnaden av den s.k. Kåken i Ultuna, Uppsala stad (Uppsala kommun).

Inför planerade ombyggnader har en kulturhistorisk värdering utförts av trapphus i Strandbergsska huset, kvarteret Näktergalen, Uppsala stad (Uppsala kommun).

### **Remisser angående bygglov och lokaliseringsprövningar**

Upplandsmuseet ger service och rådgivning till länets alla kommuner inom plan- och bygglovshanteringen. Sammanlagt har 157 bygglovsärenden och lokaliseringsprövningar granskats och yttrande lämnats till byggnadsnämnden inom respektive kommun. Dessutom har ett stort antal detaljplane-förslag granskats och synpunkter lämnats till respektive kommun.



T.v.: Viks slott, köket. I samband med åtgärdandet av en fuktskada frilades det senmedeltida tunnvalvet i tegel under kalkstensgolvet. Köket ligger i den översta av de tre källarvåningarna och valvet är bevarat sedan byggnadstiden, omkring år 1500. Valvet har troligen inte sett dagens ljus sedan 1920-talet då folkhögskolan flyttade in på Vik och byggnaderna rustades för skolans verksamhet. En mindre yta av valvet mättes upp och dokumenterades av antikvarie Ulrika Sahlsten. Foto Olle Norling.

Mitten.: Södra delen av kvarteret Voksenåsen, ett av de kvarter som ingick i utredningen av Coop Ekeby. Innergårdarna är intimt utformade med små lekplatser och rikligt med växtlighet. Området uppfördes i början av 1980-talet och har många tidstypiska drag. Foto Ulrika Sahlsten.

T.h.: Under 2017 har ett vårdprogram utarbetats för byggnadsminnet Geijersgården i Uppsala på uppdrag av Uppsala Akademiförvaltning. Förutom den anslående huvudbyggnaden finns på gården bland annat en fähuslänga med bevarad inredning från början av 1800-talet, vilket är unikt och beror på att det bara fanns kor i båsen under några få år. Gården har också ett rikt grönt kulturarv, med en omsusad geijersk trädgård som det finns bevarade spår av än idag, både i form av växtmaterial och strukturer. Foto Per Lundgren.

## Utredningar och planer

Genom kulturhistoriska utredningar inför exploateringar, bebyggelseomvandlingar och andra åtgärder som innebär planarbete säkerställer Upplandsmuseet att kulturhistoriska aspekter beaktas vid ändringarna.

Under 2017 har en kulturhistorisk utredning och analys utförts gällande planerad nybyggnation på tomten för Coop i Ekeby, kvarteret Hindsgavl, Uppsala kommun. Utredningsområdet innefattade även de omgivande kvarteren, som på olika sätt kunde tänkas påverkas av en exploatering. Uppdragsgivare var Genova Property Group AB.

Upplandsmuseet har bidragit med byggnadsantikvarisk expertis vid en inventering av vattenanknutna kulturmiljöer längs Vendelån. Inventeringens syfte är att klargöra de kulturhistoriska förutsättningarna för att undanröja vandringshinder för fiskar.

## Vård av fastigheter som Upplandsmuseet äger och förvaltar

*Disagården.* Under 2017 har underhållet och vården av Disagårdens byggnader och hägnader fortsatt på många olika sätt. Det medfarna stickspåntaket till

svinstian har tjarats, liksom de nylagda, tidigare otjårade spåntaket på bastuns norra takfall. Soldatorpets entré har fått handledare och trappan har justerats och förstärkts. Drängstugans trappa har justerats och ett fönster har lagats. I boden under drängstugan har takkonstruktionen, som riktades 2016, fått förstärkningar av vinkeljärn.

En viktig del av verksamheten har varit att påbörja arbetet med en ny entré till Disagården. Efter tillstånd från länsstyrelsen har diket längs det parti som ska bli ny entré kulverterats och marken har jämnats ut med grus. Ett antal björkar i allén längs diket har tagits bort, både för entrén och för att få bättre visuell kontakt med soldatorpet. Grindstolpar och grind har tillverkats till den nya entrén.

## Byggnadsminnet Kvekgården

Museigården och byggnadsminnet Kvekgården i Stora Kveks by utanför Örsundsbro ägs av Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund. Upplandsmuseet svarar för byggnadsvården på Kvekgården på uppdrag av ägaren. Under 2017 har smärre underhålls- och reparationsarbeten utförts.

# Kommunikation



	2017	2016	2015
Hemsidan	53 861 besök	54 145 besök	61 332 besök
DigitaltMuseum*	635 400 visningar	612 000 visningar	Ingen uppgift
Facebook/Upplandsmuseet	4 787 följare	4 094 följare	3 325 följare
Facebook/Upplandsmuseet	850 000 visningar	835 000 visningar	520 000 visningar
Facebook/hemslöjden	851 följare	719 följare	505 följare
Facebook/hemslöjden	53 000 visningar	41 000 visningar	41 000 visningar
Nyhetsbrev/Upplandsmuseet	7 939 utskick	12 223 utskick	11 970 utskick
Nyhetsbrev/hemslöjden	11 843 utskick	-	-
Instagram	1 659 följare	1 432 följare	650 följare
Arkeologbloggen	8 898 visningar	5 106 visningar	7 920 visningar
Hemslöjdens blogg	21 004 visningar	29 500 visningar	29 500 visningar

### Strategisk kommunikation, information och marknadsföring

Syftet med Upplandsmuseets kommunikation är att sprida och öka kännedomen om Upplandsmuseet som helhet och synliggöra samtliga verksamheter och att därigenom bidra till att nå museets verksamhetsmål.

#### Varumärkesplattform för Upplandsmuseet

Den viktigaste strategiska satsningen under 2017 har varit att arbeta för att ta fram en varumärkesplattform. Målet med varumärkesarbetet är att förtydliga vad verksamheten (varumärket) står för, skapa samsyn hos alla medarbetare att de är en del i varumärkesarbetet och lägga en grund för att museet uppfattas på ett tydligare sätt bland de boende i Region Uppsala. En viktig del i varumärkesarbetet är också att identifiera och beskriva museets olika målgrupper. Varumärkesarbetet kommer ligga till grund för museets kommunikationsstrategier och handlingsplaner. När vi vet vår position och hur vi vill uppfattas är det mycket lättare att kommunicera vår verksamhet på rätt sätt till rätt målgrupp. Arbetet genomfördes i form av workshops och seminarier som leddes av kommunikationsbyrån Matador och har resulterat i en skriftlig varumärkesplattform.

#### Besöksundersökningar

Inför arbetet med museets varumärke genomfördes under våren flera besöksundersökningar. Syftet var att få bättre kunskap om de som redan besöker mu-

seet och om vilken kännedom och bild allmänheten har om museet. Undersökningarna gjordes genom intervjuer på museet, i Uppsala city och genom en webbaserad enkät.

#### Pressbevakning 2017

Upplandsmuseets verksamhet är intressant för regionens invånare, det visas inte minst genom den goda pressbevakningen som museet får. Museets pressarbete är det mest effektiva sättet att nå ut till en stor del av regionens invånare. Ingen annan kanal slår så brett som redaktionellt utrymme i de stora medieaktörerna. För att kunna mäta effekten, analysera och utveckla museets pressarbete anlitar museet Meltwater för pressbevakning och statistik. Enligt deras beräkning har Upplandsmuseets verksamhet under 2017 fått redaktionellt utrymme i minst 211 artiklar/inslag\* i printpress, radio och tv, på lokal, regional och nationell nivå. Artiklarna har nått ut till ca 34 miljoner personer till ett uppskattat annonsvärde av minst 320 000 kronor. Ett exempel på museets projekt som pressen visade stort intresse för var den arkeologiska undersökningen i centrala Enköping.

\*endast artiklar som även publiceras på webben fångas upp och syns i statistiken, vilket betyder att det redaktionella utrymmet för museet var större än siffrorna anger.

#### Digital kommunikation

Digitaliseringen av samhället sker allt snabbare och detta gäller inte minst medielandskapet där de di-



Frida Gereonsson har visning kring projektet Traktören.  
Foto Adam Hultberg.

gitala kanalerna blir fler och fler. Museet kan inte synas i alla kanaler och måste i sin kommunikation göra strategiska val för att nå våra målgrupper på bästa sätt. Museets nya webbsida ska utvecklas ytterligare för att få en bättre konvertering av våra besök, samt att förbereda för integration av rörliga media och ljudfiler. Utvecklingsarbetet påbörjades i slutet av året och kommer att fortsätta under 2018.

För att effektivare bjuda in till museets vernissager skickas inbjudningar numera ut digitalt genom verktyget för nyhetsbrevet. Även när det gäller annonsering har museet satsat digitalt, både i sociala medier och i dagspress. Utvärderingar visar att digital annonsering kan vara en effektivare än printannonser. Vi ser dock att vi än så länge är i behov av både print och digital kommunikation och marknadsföring. Arbetet med museets sociala medier fortsatte framgångsrikt som statistiken utvisar.

### *Marknadsföring*

Varje utställning liksom större publika arrangemang har marknadsförts genom museets digitala kommunikationskanaler, pressbevakning, annonsering, samarbeten samt riktad marknadsföring till utvalda målgrupper.

Annonsering av museets aktiviteter har skett främst lokalt men även i rikspress. Via tidningen *Kupé* når museet den stora gruppen tågpendlare. Museet fortsatte sin satsning på digitala annonser via museets Facebook och Instagramkonto. Nytt för 2017 var att pröva digitala annonser i UNT vilket har gett goda resultat.

Museet har gjort en satsning på tryckta programfoldrar med ny form och upplägg. Kommunikationsavdelningen producerar tre programfoldrar, en för höstterminen, en för vårterminen samt en sommarfolder.

Utskick till olika målgrupper i samband med vernissager, uppföljning av kalendarier och kontakt med pressen har varit delar av det dagliga arbetet. Förutom det löpande informationsarbetet medverkar museet i större marknadsföringsinsatser som initieras inom ramen för flera rikstäckande marknadsföringsprojekt, till exempel Svenskt Kulturarvs folderprogram, hemsida och katalogen *Upptäcktsresan*.

### *Kommunikation för arkeologiprojektet Enescopinge – den medeltida staden*

Årets mest omfattande enskilda kommunikationsprojekt skedde i samband med den stora arkeologiska undersökningen i centrala Enköping som bedömdes ha ett mycket stort allmänintresse. Projektet kommunicerades med namnet *Enescopinge – den medeltida staden* och prioriterat målgrupp var Enköpingsbor, allmänheten och skolor.

Målet med kommunikationsinsatserna var att berätta om den pågående undersökningen och stimulera intresset för Enköpings historia, att stärka Enköpings profil och medborgarnas identitet, samt att få Enköpingsbor, tjänstemän och politiker att se värdet av stadens unika historia.

Kommunikationsarbetet utföres av två kommunikatörer, en pedagog och arkeologer på plats och bestod av visningar i fält för skolgrupper och





Badande damer vid damernas kallbadhus i Öregrund, omkring 1900. En miljö dit män inte hade tillträde. Foto Gerda Bergman, privat ägo.



Baddräkter typiska för sekelskiftet 1900. Foto Olle Norling.

allmänna grupper. Pressarbete samt digital kommunikation via museets egna kanaler på hemsidan, facebook, instagram och arkeologernas blogg. På plats sattes vepor samt ett informations/skyltskåp upp runt utgrävningsplatsen.

I samarbete med Enköpings museum gjordes en mindre utställning om Veckans fynd, med ett nytt fynd från utgrävningen som byttes ut varje vecka. ”Veckans fynd” var ett sätt för allmänheten att snabbt se föremål från utgrävningen och locka dem till att besöka museet varje vecka.

Resultatet av kommunikationsinsatserna var mycket goda. Visningarna och utställningen var välbesökta och lokalpressen gav projektet stort utrymme genom flera stora artiklar. Projektet kommer att fortsätta under 2018.

### Databasen Primus, DigitaltMuseum, Webb

Under året genomfördes både support och visningar av databasen Primus, som är den databas Upplandsmuseet använder för att förvalta samlingarna. Ansvar för databasen ligger på avdelningen Samlingar. Under året har vi samverkat då det gäller utvecklingsfrågor tillsammans med de övriga Primusanvändarna i forumet eKultur Sverige. Det har gjorts digitalt via nätverket eKultur Sverige och vid dess användarmöten. Inom eKultur finns den digitala infrastrukturen som gör att flera, i sig separata, system, programvaror och appar samverkar till en helhet. DigitaltMuseum och Primus är två av dessa system.

DigitaltMuseum är den webbportal där de Primusanvändande institutionerna har möjlighet att publicera samlingarna. Portalen är en mycket viktig del i Upplandsmuseets tillgänglighetsarbete. De som besöker sidan kan själva söka bland föremål och bilder. Via portalen kan användarna ställa frågor, kommentera och komplettera redan befintlig information samt beställa fotografier via våra fotografer. Under året gjordes en mängd sådana kompletteringar och beställningar och vi kan se att DigitaltMuseum är mycket välbesökt och att det sker en stadig ökning av besökare, förfrågningar och återkopplingar. DigitaltMuseum är också många gånger ett första steg till kontakt med oss på avdelningen Samlingar. I och med att våra samlingar finns publicerade på DigitaltMuseum så finns också stora delar sökbara via K-samsök i Kringla och Europeana.eu.

Föremålsposterna i databasen Primus webbpubliceras löpande via DigitaltMuseum. För att öka tillgängligheten och visa på bredden i våra samlingar så gjordes under året flera genomgångar av äldre, ej tidigare publicerat material.

### Utställningar i museibygnaden

*BADLIF. En utställning om Badhusepoken i Öregrund och Östhammar.*

20 juni 2016–10 september 2017.

Två städer i havsbandet kända för sitt badliv med badhus, societetshus, restauranger och snickarglädje. Allt som hörde sekelskiftet 1900 till. En tid då välbärgade stadsbor längtade till landet, till frisk



Från utställningen I telefonen finns hela människan.  
Foto Mustafa Safayee.

luft och havsbad. Ett flärdfullt nöjesliv långt från vardagens bekymmer, under en epok som varade åren 1880–1930. Sedan tog nya tider vid. Sommartid bestående av badgäster och bofasta.

Möt städerna fångade i några av tidens fotografers bilder. Ortens fotografer Brita och Per Elis Skötsner-Edhlund, den sommarboende Carl Gustaf Kahl och amatörfotografer från Öregrund och Östhammar.

### *I TELEFONEN FINNS HELA MÄNNISKAN*

14 oktober–15 januari 2018

Världen kommer till Sverige. Tusentals människor med olika sorters erfarenheter och olika begåvningar har sökt asyl här hos oss. Vad vet vi om dem? De är svetsare, lärare, dentalkniker eller fotbollsspelare – förälder, maka, make. ”Flykting” är bara en liten del av identiteten.

En utställning av Henrik Teleman tillsammans med Zainab Witwit och människor som nyligen

kommit till Sverige, i samarbete med Kalmar läns museum, Folkets Konsthall, Malmö museer, Kulturparken Småland, Jönköpings läns museum, Arbetets museum, Örebro läns museum, Upplandsmuseet och Gotlands museum. Finansierat av deltagande museer, Statens Kulturråd och Postkod-Lotteriets Kulturstiftelse.

Från Uppland är bilder och berättelser från människor som bor eller har bott på flyktingförläggningen i Marma, Älvkarleby, med i utställningen tillsammans med bilder från hela Sverige. Invigare: Henrik Teleman.

### *VEM ÄR HEN?*

*Om språk och identitet*

7 oktober 2016–8 januari 2017

Möt sju personer som benämner sig själva som hen. Utställningen bygger på intervjuer och fotografisk dokumentation av personer som föredrar hen som personligt pronomen. En utställning gjord i samarbete med Genusfotografen Tomas Gunnarsson, RFSL Roslagen och Daniel Wojahn, språkforskare vid Uppsala universitet/Södertörns högskola. Idé och produktion: Emeli Holmström, museiintendent Norrtälje museum.

100!

*En fotoutställning med porträtt av 100-åringar*

27 januari–23 april

Fotograf Carl von Scheele har porträtterat ett antal 100-åringar från skilda samhällsklasser. Människor som har haft olika förutsättningar, livssyn och erfarenheter. De har mött både glädjeämnen och svårigheter, men de har aldrig låtit sig knäckas när en motgång varit tung. Många av dem är fortfarande nyfikna, trots att de levt så länge, och mycket intresserade av hur samhället utvecklas. I projektet 100! porträtteras ett antal 100-åringar. Det är få förunnat att kunna se tillbaka på ett så långt liv som dessa individer har haft. De har erfarenheter från tider som de flesta av oss andra bara kan läsa om i historieböckerna. Några har invandrat, men flertalet föddes här av mödrar som inte hade rösträtt när Sverige var ett mycket fattigt land i norra Europa. De har alla sett hur landet utvecklats till en



Utställningen 100! invigs. Museichef Bent Syse tillsammans med fotograf Carl von Scheele och Dagny Carlsson. Foto Olle Norling.

av världens ledande välfärdsnationer. De har varit med om en unik resa, som inga svenskar någonsin kommer att få vara med om igen. De mötte världen i en tid när vanligt folk knappast använde elektricitet och fortsatta studier efter folkskolan inte var något självklart. I hundraåringarnas barndom var radion en kristallmottagare. Idag står platta TV-skärmar i deras vardagsrum och någon av dem bloggar på Internet. Invigare: Dagny Carlsson, 104 år.

### *SPARADE ÖGONBLICK*

*Pressfotografi i Upplandsmuseets samlingar*

10 februari–23 april

Sparade ögonblick är en fotoutställning som utgår från pressbilderna i Upplandsmuseet samlingar. I samlingarna finns 1,5 miljoner pressbilder. De är tagna på uppdrag av *Upsala Nya Tidning* och *Arbetarbladet*. Nyhetsbilderna speglar det som händer i samhället. Och tidsandan. De visar Uppland åren 1935–1975. Större delen av bilderna har skänkts



Museipedagog Bosse Bjerkerot visar utställningen Tro, hopp och kärlek. Foto Stina Flink.

till museet av Uppsala kommun och *Arbetarbladet* i Gävle. Bilderna skannas och registreras i museets databas. På [Digitaltmuseum.se](http://Digitaltmuseum.se) kan du söka bland museets bilder. De äldsta bilderna i utställningen är tagna av Paul Sandberg. Han var *Upsala Nya Tidnings* förste pressfotograf. Claes Claesson, Åke Claesson, Sture Carlsson, Rolf Nodén, Putte Sandberg, Bengt Backström och andra pressfotografer på bildbyrå Uppsala-Bild tog över efter honom. Journalisterna vid *Arbetarbladets* Tierpsredaktion tog många bilder under sina reportage. Invigare: Roger Berglund, printchef på UNT.

### *TRO, HOPP OCH KÄRLEK*

*En utställning om sjömanstatueringar*

12 maj–14 februari 2018

Med en samling av tatueringsförlagor från tidigt 1900-tal i centrum berättar vi om varför sjömän tuerade sig och om motivens ursprung. Idag pryder



Ovan t.v.: "Vi ses på Nybron!" var rubriken på en av flera artiklar under 1960-talet som handlade om bron över Fyrisån i centrala Uppsala som mötesplats för stadens ungdomar. Foto Uppsala-Bild.

T.v.: "Kaffetären den bästa är" tycker Emma Jansson och Anna Eriksson på Knutby ålderdomshem 1953, som av Upsala Nya Tidning beskrevs som "en lantlig idyll i dur". Foto Uppsala-Bild.

Ovan t.h.: Arbetsförmedlingen för kvinnor låg på Svartbäcksgatan i Uppsala 1941. Bilden publicerades i en av de ytterst få artiklar från 1930- och 1940-talen som visar att inte enbart män, utan även kvinnor var drabbade av arbetslöshet. Foto Uppsala-Bild.

sig många åter med liknande tatueringar, nu kallade Old School. Men är betydelseerna de samma? Vem väljer fjärilen, vem pinuppan och vem fullriggaren? Och var finns den nakna mannen? Utställningen är producerad av Sjöhistoriska museet och har kompletterats med föremål från Upplandsmuseets egna samlingar och intervjuer med tatuerade och tatueringare från Uppland.

Tatueringar ses idag som en egen konstform och utifrån Upplandsmuseets kompetens kan vi ge ett kulturhistoriskt perspektiv på symboler och bildspråk i tatueringarna. Korset, ankaret och hjärtat är klassiska motiv som ofta används som symboler för tro, hopp och kärlek. De är mycket gamla och kan följas ända till kristendomens första tid. Redan i antiken var rosen en symbol för kärleken och i grekisk mytologi sågs den som kärleksgudinnan Afrodites blomma. Inom kristendomen började rosen istället förknippas med jungfru Maria och utvecklades till en romantisk symbol. Det är intressant att se hur symboler ändrat innebörd över tiden och har vandrat vidare till att bli populära motiv på människokroppar. Sjömanstatueringarna har fått nytt liv eftersom många av de som tatueringar sig idag väljer Old School-motiv. Hur valde sjömännen sina motiv på 20-talet och vad lägger man för mening i samma motiv idag – vem vill pryda sin kropp med ett ankare, en ros eller en svala? Vi vill också visa hur sjömanstatueringarna hänger samman med föreställningar om manlighet och kvinnlighet. Mankan från Rough Stuff tattoo i Uppsala har bidragit till utställningen med både bilder och sin expertis kring tatuering. Invigare: Mankan, vd Rough Stuff tattoo.

### *MINNS ATT JAG LEVAT*

*En utställning om gravskick och gravvårdar och vårt sätt att närma oss döden.*

7 april 2017–8 april 2018

Upplandsmuseet, kulturmiljö, har sedan 2013 genomfört ett antal inventeringar av länets kyrkogårdar på uppdrag av Svenska kyrkan. Detta kunskapsmaterial blev upprinnelsen till utställningen Minns att jag levat. Syftet med utställningen är inte att beskriva inventeringarnas resultat, utan mer sätta fo-



Sorgen. Uppsala gamla kyrkogård. Foto Olle Norling.

kus på vad våra gravvårdar och kyrkogårdar kan berätta. Utställningen vill också lyfta ett antal frågor av mer allmänmänsklig och existentiell karaktär. I fokus står vårt behov av en plats. Att göra ett avtryck på jorden. En plats där just Du finns. En plats där sorgen kan samlas och minnena få fritt spelrum. En plats att kanalisera känslorna till. Vad kan vi utläsa av historien genom att vandra runt på kyrkogården? Här döljs många berättelser – om människor, om status, normer och värderingar, genus, tidsanda och samhällsutveckling. Fram träder fascinerande historier och tragiska öden. En historiebok över människor och livsöden. Över flydda tider och händelser. På kyrkogården finns mångfalden. I gravvårdarnas utseende och former, i utsmyckning och skilda tiders ideal. I tro och religiös tillhörighet. Här möts vi alla oavsett social ställning, livsgärning och varifrån vi kommer. Upplandsmuseets utställ-



T.v.: Julskyltning i en av de nya hörnmontrarna på museets hörsal. Foto Ylva Lewenhaupt. T.h.:Pepparkaksfabriken Pricks i Tierp. Foto Bengt Backlund.



ning speglar gravminnen på länets kyrkogårdar. Vad kan denna tysta värld berätta? Om traditioner, trender och förändring i synsätt. Om tro, religion och olika världsbild. Men också dagens gravskick och kommande trender. Ofta finns uttalade regler och traditioner för vad som ska ske. Kistbegravning eller kremering. Minnessten med inskription eller minnesord på internet. Utställningen invigdes fredag 7 april av Anita Theorell, som bland annat är en av författarna till den Augustprisade boken *Minnets stigar*. Vi vill få människor att reflektera över sin egen syn, sina egna erfarenheter och behov av att diskutera dessa frågor. Till utställningen hörde två temadagar.

#### *FASTA UTSTÄLLNINGSMONTRAR I HÖRNEN PÅ MUSEETS HÖRSAL*

Under hösten 2017 togs det fram en form för utökad användning av de två hörnmontrarna i anslutning till hörsalen på plan 2. Ambitionen var att genom förbättring av säkerhet och exponeringsyta kunna använda montrarna till annat än bara skyltfönster för butiken. Genom att en låsbar bakvägg och internt ljus installerats har vi nu möjlighet att även ställa ut föremål ur samlingarna och på ett relativt enkelt sätt göra snabba, avgränsade miniutställ-

ningar eller använda montrarna som del i en större utställningshelhet. Första paret ut öppnades lagom till Lucia. Den vänstra montern handlar om Pepparkaksfabriken Pricks i Tierp från vilken museet har en fin dokumentation och föremål. Den högra hörnmontern fylldes med leksaker av olika slag liknande ett skyltfönster vid julsyltning.

Kerstin Åberg som initierade temat ansvarade för föremålen, Ylva Lewenhaupt för text, form och produktionsledning. Gerhard Berlin var tekniker.

#### *UPPSALA FOTOFESTIVAL*

21 september–24 september

Upplandsmuseet samarbetade med Uppsala Fotofestival. Vi invigde fotofestivalen hos oss på Akademikvarnen och hade också filmvisning, föreläsningar och workshops under festivaldagarna.

#### *Fotoutställningar på museet under Fotofestivalen*

*Nimius*. En utställning av Garcia de Marina (Spanien). 21 september–31 oktober.

Minimalisten och surrealisten Garcia de Marina vill ge vardagliga objekt en ny identitet genom sitt fotografi. Han använder fantasi och dröm för att bygga upp olika scener kring tingen utan att manipulera bilden i datorn. Han fascinerar

av detaljer och har alltid kunnat se likheter mellan objekt, även om de står långt ifrån varandra i verkligheten. Han vill med sin utställning Nimius skapa nya sammanhang för olika objekt och ge dig som betraktare ett nytt sätt att se på dem. Han arbetar med mjuka färger för att skapa harmoni i bilden och letar alltid efter den perfekta vinkeln att ta sin bild.

*Programverksamhet:*

Två kreativa workshops för barn och vuxna (Spanska/Svenska) 23 september  
Workshopledare Garcia De Marina  
Föreläsning 23 september  
The secret place of objects (Spanska/Svenska)  
Garcia De Marina

*A Call From Water Tank 6.* En utställning av Emmi van den Boom, Tove Tikkanen Jönn, Simon Forsberg.

950 000 – så många män, kvinnor och barn flydde från södra Sudan till Uganda när kriget bröt ut 2013. Men de är bara några få jämfört med de över 65 miljoner människor som är på flykt världen över. Ändå låtsas vi alltför ofta glömma bort att det är människor vi läser om, med hopp om en framtid, med drömmar precis som du och jag. I utställningen fick besökarna lära känna tolv flyktingar från flyktinglägret Palorinya i norra Uganda.

*Programverksamhet:*

Besökarna fick också möjlighet att titta på den prisbelönta kortfilmen med samma namn. Bakom projektet står filmarna Tove Tikkanen Jönn, Emmi van den Boom och Simon Forsberg. Filmen visades på museet fredag till söndag varje timme.

*Fotoplanket (UFF)*

21 september–24 september  
På Upplandsmuseets gårdspan och fanns Uppsala Fotofestivals utomhusutställning PLAN-KET. På Planket fanns en blandning av motiv och fotografer, både från Sverige och utomlands. En del tolkade temat Drömmar, andra har valt egna teman.

Samson Innocent.  
Från utställningen A  
Call from Water Tank  
6. Foto Emmi van den  
Boom.



Plankets syfte är att uppmuntra alla att ställa ut. Någon gång ska vara den första. Kanske tar din fotografiska resa sin början här, eller så har du redan kommit en bra bit på väg. Det är det som är det härliga med Planket. Här möttes både proffs och amatörer.

Utställande fotografer: Hilda Arneback, Sophie Bordenave Lindborg, Troy Enekvist, Zerrin Erdilek, Robert Gabrielsson, Simona Halici, Helle Kiimann, Håkan Lindström, Siw Magnusson, Roberta Malpassi Kaulio, Argyri Mathioudaki, Lars Sivars, Annika Skogglöv, Hugo Sundell, Malin Vretblad Plesse.

*Fotomaraton UNG (UFF)*

24 september, 10:00–15:00

Arr. Katedralskolans Fotoklubb och Vänner utan gränser

En tävling som pågick i Uppsala under 5 timmar. Vinnarna i tävlingen fick sedan ställa ut på Upplandsmuseet under perioden 8 december - 2 januari.

Medverkande fotografer: Adam Hjort, Elise Pless, Alireza Naghavi, Sophia Nordström, Ronja Jansson Lewin

**Programverksamhet och bokade vuxenvisningar i museibyggnaden**

*Tema/Lär dig mer om utställningarna på programdagar*

Under 2017 har vi i samband med utställningarna arrangerat en eller flera större programdagar med visningar och föreläsningar kopplade till utställningens tema. Detta gäller *I telefonen finns hela människan*, *100!*, *Sparade ögonblick*, *Minns att jag levat* och *Badlif*. Dessutom har det arrangerats större programdagar kring Museidagen, Museinatten och Gunnar Wennerbergjubileet 200 år.

### *Med fokus på – öppna fredagsvisningar*

Sedan flera år erbjuder vi öppna visningar av olika utställningar i princip varje fredag. I maj flyttades tiden från kl. 14 till kl. 15, vilket har möjliggjort för fler att kunna delta. Minst en visning per termin är syntolkad. Besökarna får en inblick i utställningens ämne men också en möjlighet att få stifta bekantskap med tankar och idéer bakom en utställning. I januari erbjöds extra visningar under trettonhelgen eftersom det var sista veckan för fotoutställningen *Vem är Hen?*

För familjepubliken har vi under året satsat på att erbjuda aktiviteter under årets alla lovveckor, vårens sportlov, påsklov och kulturlovet på hösten. Museidagen 12 november hade temat Sant eller falskt? och bjöd också på familjeaktiviteter med ett samtal om källkritik och hur vi kan veta vad som är sant. Besökarna fick undersöka några museiföremål och påståenden om dessa och ta ställning till vad som egentligen kan stämma. Det gick också att gå en tipsrunda runt om i utställningarna för att med egna ögon ta reda på vad som är sant och falskt om ett antal påståenden om Uppsalas historia. I museets reception fanns ett facit och en belöning för dem som deltagit.

*Kulturveckan av, med och för personer med intellektuella funktionsnedsättningar* arrangerades liksom tidigare i november. Upplandsmuseet erbjöd två visningar kallade *Eldstål, smörkärning och snurrben!* med prova på-aktiviteter som snabbt blev fullbokade.

Vuxengrupper från föreningar, företag, universitet och vuxenutbildning samt privata grupper bokar regelbundet visningar av både våra fasta utställningar och de tillfälliga utställningar som är aktuella. Sedan flera år tillbaka samarbetar Upplandsmuseet med Uppsala universitet och genomför workshops för historielärostudenter och masterstudier inom musei- och kulturarvsvetenskap. Även kurser inom ekonomisk historia och etnologi bokar visningar för sina studenter.

### *Kulturnatten, lördagen den 9 september*

Kulturnattens utbud var som alltid varierat för att locka olika målgrupper till museet. De olika pro-

grampunkterna kom att spegla den bredd museets verksamhet har.

Eftermiddagen ägnades åt föredrag kring olika projekt där museet varit engagerade. Föredrag hölls av museets personal: Pressfotografi i Upplandsmuseets samlingar /Barbro Björnemalm, Sport i Upplandsmuseets samlingar/Berit Schütz, Återfunna runstenen från vikingatiden vid Hagby kyrka/Emelie Sunding, Samtida mode eller antisemitism? Demonisering och rasistiska tendenser i medeltidens bildkonst/ Herman Bengtsson, Gravkonst och symboler på kyrkogårdar i Uppsala län/ Agnetha Pettersson.

För gruppen barn och unga bjöds på familjevisningar samt skaparverkstad på temat tatueringar. Minivisningarna av aktuella utställningar som *Tro, hopp och kärlek* samt *Minns att jag levat* och *Tiden i rummet* drog mycket folk. Dessutom fanns en lek-miljö med en träponny och hage uppställd på museets gård för de minsta att prova att rida och leka.

På museets gård arrangerade Uppsala Rödakors-krets sitt internationella café och informerade samtidigt om sin verksamhet. Här fanns också möjlighet att provsmaka Upplandskubb av Upplandskubbens Vänner samt tala med Upplands fornminnesförening om deras verksamhet.

Bandet Steg Vis tog besökarna med på en resa tillbaka i tiden till ett förflutet Uppsala och kvällen avslutades med argentinsk tango av gruppen Tango Amigazo.

### **Disagården**

Friluftsmuseet Disagården är ett populärt besöksmål i Gamla Uppsala. Under 2017 besökte 19 921 personer Disagården vilket är en ökning på över 22 % jämfört med året innan. Under perioden maj-september har skolverksamhet bedrivits. Totalt har 68 bokade grupper bestående av 1256 barn med 206 pedagoger deltagit i Disagårdens olika skolprogram och fått lära sig mer om den uppländska landsbygden under 1800-talets andra hälft. Disagården har varit öppen för allmänheten dagligen kl. 10–17 under perioden 28 maj– 31 augusti. Varje dag har besökarna erbjudits allmänna visningar, barnvisningar samt stugvisning i form av öppet hus i någon av bo-





Leka för att lära. Foto Sara Sandell. Ett bildcollage som visar sommarens aktiviteter på Disagården inleder kapitlet Årsredovisning. Foto Sara Sandell, Julia Litborn och Frida Gereonsson.

stadshuset. Totalt har 1719 besökare tagit del av de öppna visningarna.

Disagården erbjöd även en rad olika program under sommaren. Totalt hölls 22 program. På söndagar har det anordnats tematiserade programdaggar i olika storlek. Programdaggar som lockat många besökare i alla åldrar var *Leka för att lära* och *Djuren på bondens gård*. En temavisning med titeln *Liksveping, gravöl och gravvårdar*, när döden gästade hemmet och den dödes sista viloplats, har genomförts med utgångspunkt från Disagården och Gamla Uppsala kyrkogård.

Utöver söndagsprogrammen arrangerades även program på nationaldagen tillsammans med Gamla Uppsala hembygdsförening samt under midsommar tillsammans med kulturföreningen Fyrisgillet. Midsommarfirandet var som alltid sommarens mest välbesökta program. Under 2017 års midsommarfirande deltog 4958 besökare och av dessa kom merparten, 3900 gäster, på självaste midsommaraf-ton.

Ljusa onsdagskvällar i juli anordnade Kulturföreningen Fyrisgillet gammaldans med levande musik på dansbanan. På området finns också ett sommarcafé som har varit öppet under danskvällar och

programdaggar. Under sommaren huserar lantrasdjur av raserna linderödssvin, rödkullor, roslagsfår och hedemorahöns på gården. Djuren är ett väldigt uppskattat inslag bland besökare och bidrar till att levandegöra den kulturhistoriska miljön.

### Walmstedtska gården

Museivåningen i Walmstedtska gården har under året lockat både bokade skolklasser, vuxengrupper och allmänna besökare. Sammanlagt besöktes professorshemmet av 59 grupper med totalt 1203 personer. För att öka tillgängligheten fördelat över året till museivåningen har en öppen visning per månad hållits under vår och höst, sammanlagt gavs 13 öppna visningar för allmänheten. Kulturnatens visningar var som vanligt mycket populära. Av sammanlagt 46 bokade grupper kom 15 vuxengrupper och 31 barn- och ungdomsgrupper.

Grundskolan står för den största delen, men även förskola, gymnasieklaser, vuxenutbildningar och privata grupper söker sig till Walmstedtska gården för att få en inblick i hur Uppsalas borgarklass kunde leva under 1800-talets andra del. Som mest besökt var professorshemmet under december månad då lägenheten julmyckades med julgran och traditionsenligt gottbord. Totalt klev 24 bokade grupper in i museilägenheten under december månad och av dessa var 20 skolklasser. Utöver de bokade visningarna erbjöds även fyra öppna julvisningar varav en syntolkad visning.

### Magasinet

Upplandsmuseets föremålmagasin ligger i Morgongåva. Där pågår daglig verksamhet i form av vård, skanning och registrering av Upplandsmuseets samlingar. Under året har forskare, enskilda personer och grupper varit på besök för visningar, föredrag och studier. T.ex. var masterprogrammet i ABM med inriktning Musei- & kulturarvsvetenskap vid Uppsala Universitet i magasinet på besök som en del av sin utbildning. Antikvarie Kerstin Åberg höll ett föredrag om bl.a. vård, insamling och hantering av föremål, vilket kompletterades med en visning av föremålmagasinet. Även de studenter som läser Materiell kultur vid Uppsala Universitet,



Många skolklasser besöker utställningen Vårt Uppsala.  
Foto: Olle Norling.



Skaparverkstad till utställningen Tro, hopp och kärlek.  
Foto Sara Sandell.

var på ett sådant besök. Vidare kan också nämnas besök av medlemmar ur Länsforskningsrådet, PRO Sala samt Kultur och Fritidsnämnden i Norrtälje kommun. Utöver detta har enskilda forskarbesök ägt rum.

### **Barn- och ungdomsverksamhet**

Den pedagogiska verksamhet som riktas till barn och unga äger rum både på skoltid och fritid. Den är kopplad till aktuella utställningar och projekt och bedrivs i museets lokaler såväl som regionalt i länets kommuner.

Från årsskiftet är skolbesök i Upplandsmuseets regi kostnadsfria, från förskola till vuxenutbildning. Detta är ett sätt att göra allvar av att se barn och unga som en prioriterad målgrupp. För att säkerställa en rättvis fördelning mellan olika åldersgrupper, skolor och geografiska områden har museipedagogerna under året jobbat med att analysera och följa upp bokningarna. Omfattningen på den pedagogiska verksamheten är ungefär som tidigare år.

#### *I telefonen finns hela människan*

Fotoutställningen med bilder ur asylsökandes telefoner visades under hösten på Upplandsmuseet. Språkintruktionsklasser från gymnasieskolan och svenskstuderande inom vuxenutbildning genomförde workshoppar i utställningen där vi förde samtal om identitet, drömmar, minnen och framtidsplaner utifrån bilder i utställningen och i besökarnas egna telefoner. Utställningen har också

visats för hembygdsrörelsen och allmänhet. Totalt har 14 grupper med 190 personer deltagit i visningar och workshoppar under utställningsperioden.

#### *Tro, hopp och kärlek*

Med utgångspunkt i det pedagogiska material som Sjöhistoriska museet tagit fram till utställningen *Tro, hopp och kärlek* genomfördes ett antal visningar för gymnasiet under hösten.

#### *Uppsala, Darling – om queera minnen och glömda rum*

Stadsvandringen *Uppsala, Darling* erbjuds, förutom till en bred allmänhet och Uppsalas hbtq-community, framförallt till länets skolor. Totalt 18 skolgrupper från mellanstadium till universitetsutbildningar har deltagit i promenader som i ljud och bild lyfter fram personer och händelser som genom historien brutit mot normer kring kön och sexualitet. Stadsvandringarna var inplanerade under september och början av oktober, men mötte ett större gensvar än förväntat och de sista stadsvandringarna genomfördes i början av december.

#### *Walmstedtska gården*

Under året har museilägenheten i Walmstedtska gården besökts av 801 barn och unga och totalt 46 barn- och ungdomsgrupper. Lågstadiet dominerar besöksstatistiken med 22 grupper. December var den mest besökta månaden då det populära skolprogrammet *Jul hos familjen Rydin* erbjöds. Under sammanlagt 13 dagar kom totalt 20 barn- och ung-



Projektledare Sofia Breimo leder stadsvandringen Upsala, Darling – om queera minnen och glömda rum. Foto: Stina Flink.

domsgrupper för att besöka professorshemmet och uppleva hur en borgerlig jul vid sekelskiftet 1900 kunde te sig. Grupperna kom från Heby, Tierp och Uppsala kommun.

#### *Skapande skola-projekt*

Två skapande skola-projekt med inriktning på järnåldern ägde rum under året. Lilla Valsätraskolans klasser i årskurs 2 och 3 deltog i en runstensvandring, *Vad berättar vikingarnas runstenar*, i centrala Uppsala med fokus på språk och samhällsliv under vikingatiden. Besöket följdes upp lite senare under vårterminen med en exkursion där eleverna fick lära sig att leta efter och undersöka fornlämningar i skolans närmiljö. Under hösten genomförde Gluntens Montessoriskolas tredjeklasser runstensvandringen, följt av den undersökande workshopen *Forntiden under dina fötter*. Under hösten inleddes ett skapande skola-projekt tillsammans med Gamla Uppsala skola under namnet *Stad och land under 1800-talet* på Walmstedtska gården. Eleverna från klass 2 till 5 fördjupar sig i skillnader och likheter i livsvillkor mellan olika sociala grupper i olika geografiska miljöer och projektet kommer att avslutas under våren 2018 med besök på friluftsmuseet Disagården.

#### *Lovaktiviteter*

Sportlovet och kulturlovet bjöd på öppen verkstad och visningar med olika teman. Under påsklovet var verkstaden öppen under några dagar och då, liksom på kulturlovet kunde barn och vuxna tillsam-



Julaftons kaffebord är dukat. Walmstedtska gården. Foto: Bengt Backlund.

mans gå en upptäckstur i museets utställningar för att svara på kluriga frågor. Under jullovet kunde besökare gå ett ”julspår” med ledtrådar som till slut avslöjade var julbocken hade gömt sig.

#### **Regional verksamhet och vandringstävlingar**

*Badlif* som vandringstävling

*En utställning om Badhusepoken i Öregrund och Östhammar.*

Öregrund bibliotek, 20 oktober 2017 – 5 februari 2018.

*Sparade Ögonblick* som vandringstävling

*Pressfotografi i Upplandsmuseets samlingar*

Tierps bibliotek, 27 november – 15 januari 2018.

### *Berättarskåpen*

Berättarskåpen är ett samarbete mellan Länsbibliotek Uppsala och Upplandsmuseet. De två berättarskåpen innehåller bilder, föremål och snurror med syfte att stärka barns berättande. Förskolor, grundskolor och bibliotek har möjlighet att låna skåpen kostnadsfritt. Skåpen är mycket uppskattade inslag i barn- och ungdomsverksamheten. Berättarskåpen har turnerat i Heby och Uppsala kommuner och använts av barngrupper på förskolor och bibliotek.

### *Minneslådor*

Museet lånar ut studielådor för att underlätta fördjupning för skolor i olika teman, men även ett äldreboende har varit mottagare. *Båtsmanskistan* från Vasamuseet, *Samelådan* från Åjtte fjäll- och samemuseum, Upplandsmuseets två egenproducerade fördjupningsmaterial *Järnålderskistan* och den *Romska kistan* har varit i Enköping, Uppsala och Knivsta kommuner hos sammanlagt 20 grupper. Minneslådan *Calle Jularbo – dragspelskungen* har använts på olika äldreboenden för samtal om musik och svunna tider med åtta grupper och nått 129 personer. Minneslådan är en samproduktion mellan museet och studieförbundet Vuxenskolan.

### *Uppsala, Darling – om queera minnen och glömda rum.*

En stor satsning under året har varit projektet *Uppsala, Darling* som var ett samarbete med HBTQ-fokus mellan Upplandsmuseet, initiativtagaren Sofia Breimo, konstnär och etnolog och Uppsala Konstmuseum. Projektet hade fyra delar, en konstutställning på Uppsala konstmuseum under hösten, en gemensam programserie, stadsvandringar och en karta med tillhörande berättelser. Projektet har genom intervjuer och arkivstudier letat fram människor och händelser i Uppsalas historia och samtidigt som bryter mot normer kring kön och sexualitet.

Upplandsmuseets del bestod framförallt i framtagandet och genomförandet av stadsvandringarna, med förarbete under våren och genomförande under hösten. Genom fotografier, citat ur böcker och intervjuer samt inslag av ljudkonst av kompositören Lisa Stenberg har turen runt Uppsala lyft fram berättelser och personer, en ti-



Samelådan från Åjtte fjäll- och samemuseum. Foto Olle Norling.

digare delvis okänd historia. Tillgänglighetsperspektiv och förankring i det lokala HBTQ-communityt har varit nycklar till ett lyckat projekt.

### *Enescopinge – den medeltida staden*

I samband med den stora arkeologiska undersökningen i centrala Enköping har Upplandsmuseets pedagog Frida Gereonsson under hösten lotsat elever genom Enköpings forntida och medeltida historia. Programmet började med att klassen gick en kortare stadsvandring och tittade på medeltida spår runt om i staden. Efter detta besökte de utgrävningsplatsen för att lära mer om hur arkeologiskt arbete går till och vilka fynd som gjorts vid tiden för besöket. I och med att arkeologerna arbetar sig nedåt genom platsens historiska lager har olika klasser fått ta del av fynd från olika tidsperioder. Totalt har 569 elever och 56 lärare från 25 klasser



Ett urval av produkterna i museishopen. Foto Elin Wallin.

i låg- och mellanstadiet samt särskolan tagit del av programmet.

#### *Bakom försvunna fasader – på liv och död i Enköping*

Det arkiv- och kulturmiljöpedagogiska programmet som arbetats fram ihop med Regionarkivet genomfördes i mindre omfattning i september. Efter 2017 är nu det programmet avslutat.

#### **Tillgänglighet**

Upplandsmuseet erbjuder regelbundet syntolkade visningar i den ordinarie programverksamheten. Under våren visades utställningen *Badlif* och inför jul visades professorsvåningen i Walmstedtska gården. I projektet *Upsala, Darling – om queera minnen och glömda rum* genomfördes också en stadsvandring med syntolkade inslag, i samråd med lokalavdelningen för synskadades riksförbund i Uppsala län. Under Uppsalas Pridefestival WelcomeOUT arrangerades en Upsala, Darling-stadsvandring på engelska och en på långsam svenska för att erbjuda personer med annat modersmål än svenska möjlighet att delta.

För att vara ekonomiskt tillgängliga för fler har Upplandsmuseet valt att inte ta ut någon materialkostnad för lovverkstäderna.

I november arrangeras årligen Kulturveckan av, med och för personer med intellektuella funktionsnedsättningar och en rad olika aktörer medverkar runt om i länet. De populära interaktiva visningar-

na på Upplandsmuseet, kallade *Eldstål*, *smörkärning och snurrben!* genomfördes även i år och blev snabbt fullbokade. I Enköping besökte en grupp från daglig verksamhet och två klasser från Westerlundska särskolegymnasiet utgrävningarna *Enescopinge – den medeltida staden*.

#### **Kultur i vården**

Museipedagogerna har hållit flera föredrag inom ramen för Kultur i vården på olika vårdinrättningar runt om i länet. Föredragen har haft teman som *Löss, loppor och lortiga fötter*, *Trollskott och tandvårkstall* och *Soldathustrun och hennes soldat*.

#### **Museibutiken**

I museibutiken erbjuds ett brett urval av produkter som knyter an till Upplandsmuseets utställningar och verksamhet. Alla produkter är utvalda med hänsyn till miljö och människa. Våra profilvaror har tagits fram med inspiration från föremål som går att finna i museets samlingar och är populära som presenter.

#### **Fotografiska verksamheten**

Upplandsmuseets fotografer, Olle Norling och Bengt Backlund, har under året arbetat med löpande interna och externa bildbeställningar, föremålsfotografering och bildframställning till utställningar, årsbok och museets hemsida. Till utställningarna *Sparade ögonblick* och *Minns att jag levat* som öpp-



T.v. och nedan: Olle Norling utförde under sommaren en större bildokumentation av Uppsala Stadshus inför om- och tillbyggnad på uppdrag av Uppsala kommun Förvaltningsfastigheter AB.



nade i början av året gjordes omfattande bildarbete. Olle Norling utförde under sommaren en större bildokumentation av Uppsala Stadshus inför om- och tillbyggnad på uppdrag av Uppsala kommun Förvaltningsfastigheter AB.

### Publikationer och publiceringar

I årsboken *Uppland 2017* bidrog Emelie Sunding och Anna Ölund från avdelning Arkeologi med artikeln *Kyrkoarkeologi i Uppland*. Artikeln sammanfattar de arkeologiska resultaten från de senaste årens undersökningar i Uppsala län. Ulrika Sahlsten skrev i samma bok en artikel om allmänna varvet på kyrkogårdar, under titeln: *Det allmänna varvet som gravskick – och social markör*.

En kort text skriven av Emelie Sunding om runstensfyndet vid Hagby kyrka fick en blänkare i tidskriften *Populär Arkeologi*, nr 4. Anna Ölund recenserade boken *Stockholm före Stockholm – från äldsta tid fram till 1300* i *Fornvännen* 2017/4.

På avdelning Arkeologi har avrapporteringen av arkeologiska projekt skett löpande under året i form av arkeologiska rapporter och skrivelser. Dessa finns att ladda hem på Upplandsmuseets hemsida och på Riksantikvarieämbetets portal *Samla*. Sammanlagt publicerades 27 arkeologiska rapporter i serien *Upplandsmuseets rapporter* och därtill avrapporterades 17 arkeologiska projekt i form av skrivelser. Bland de mer omfattande rapporterna finns de om undersökningarna på Viks slottsområde, runstensfyndet vid Hagby kyrka, gravar vid Vrå i Knivsta och undersökningen av medeltida lämningar vid Universitetshuset och Uppsala slott i Uppsala. Två äldre arkeologiska publikationer som berör bebyggelsen på Helgö i Mälaren har under året översatts till engelska och publicerats i rapportserien för att möjliggöra en internationell läsekrets. Under 2017 publicerades också den arkeologiska rapporten *Kungsgården i Gamla Uppsala: Hall, hantverk och hus från yngre järnålder och medeltid*. Denna är den 8:e

rapporten från det pågående forskningsprojektet *Gamla Uppsala – framväxten av ett mytiskt centrum*.

## Föredrag

Hembygdsföreningar, pensionärsföreningar och dagträffar i kyrkans regi har bokat in museets pedagoger för olika föredrag, föredragen har handlat om årstidsbundna traditioner, romsk kultur och historia samt kulturhistoriska teman som soldatliv och folktro under 1800-talet.

På *Arkivens dag* i november föreläste museipedagog Stina Flink ihop med antikvarie Kerstin Åberg om arbetet med att söka information om normbrytande personer i arkiven till projektet *Uppsala, Darling*. Tillsammans med konstmuseets intendent bjöds museipedagog Stina Flink in för att föreläsa om arbetet med Uppsala, Darling på RFSU:s årliga arrangemang *Sexdagarna*.

Forskningsavdelningens olika föredrag finns presenterade under Kunskapsuppbyggnad, forskning. Hemslöjdens insatser på detta område finns presenterade i kapitlet Hemslöjd.

Alunda kyrkas byggnadshistoria och nya arkeologiska upptäckter i kyrkan presenterades för Alunda församling i ett föredrag av Per Lundgren och Anna Ölund.

Ulrika Sahlsten har hållit föredrag om glasmålerikonserveringarna på Uppsala domkyrka för Börje-Åkerby hembygdsförening samt på byggnadsvårdskonventet i Mariestad.

Per Lundgren har hållit ett flertal dragningar och föredrag för intressegrupper, allmänhet, tjänstemän och politiker om den kulturhistoriska utredning av Seminarieparken i Uppsala som utfördes 2016, ett föredrag om 1700-talsekonomen Carl Dahlman för släktföreningen von Walden, en guideutbildning i Österbybruk, en kortare presentation på plats på Dombron om Akademikvarnen och höga vattenflöden i relation till klimatförändringar för en delegation från länsstyrelserna. Per Lundgren har också deltagit i en paneldiskussion med temat "Uppsala växer" på Uppsala stadsbibliotek.

Agnetha Pettersson har hållit föredragen "Kungsängen – stadsbild i förändring, från handel, hantverk och industri till nytt bostadsområde" och

"Från främre Luthagen till Stabbygårde – planlagd stad och förstadsbebyggelse" för Uppsala Pensionärsföreningars Samarbetsråd, genomfört en bebyggelsemiljövandring i Fålhagen på temat "Från väderkvarnsbacke till egnahemssamhälle" för Svenska Turistföreningens Uppsalakrets, en vandring i Sala backar för lokala hyresgästföreningen i Salabackar och hyresgäster, två vandringar på temat "Kyrkogårdens historia och gravkonst" inom ramen för Svenska kyrkan Uppsala/Uppsala kyrkogårdars serie kyrkogårdsvandringar, ett föredrag med rubriken "Badlif och badhusepoken" i Öregrund i samband med Badortsdagarna i Öregrund, föredraget "Gravkonst och symboler på kyrkogårdar i Uppsala län" under Kulturnatten samt en temadag och genomfört en vandring på temat "Nationshusen i Uppsala" för Länsstyrelsen Uppsala län.

Avdelning Arkeologi har genom en rad föreläsningar, guidningar och nätverksträffar förmedlat de arkeologiska resultaten till den intresserade allmänheten, beställare, myndigheter och forskarvärlden. Under våren 2017 höll Anna Ölund föredrag om Upplandsmuseets arkeologiska verksamhet för studenter vid Uppsala och Stockholms universitet. På Kulturnatten höll Emelie Sunding föredrag om runstensfyndet vid Hagby kyrka tillsammans med Marco Bianchi från Uppsala universitet. Under augusti-oktober genomförde Per Frölund och Hans Göthberg ett stort antal guidningar på Gamla Uppsala fornminnesområde och den arkeologiska undersökningen som företogs på platsen. Bland dessa var ett flertal specialbokade guidningar för forskarkollegor och studenter. I samband med temadag för Upplandsmuseet utställning *Minns att jag levat* höll Malin Lucas ett föredrag om gravar och gravskick från stenålder-järnålder. Emelie Sunding har hållit föredrag om medeltida och tidigmoderna odlingar i stadsmiljö på Historiska museet i Stockholm

Landsantikvarien har haft en del föredrag och uppdrag under året. Nämnas speciellt är besöket av en delegation museitjänstemän från Brest i Belarus som besökte museet den 11 oktober. Den 31 oktober gästades museet av Bruce Karstadt, President & CEO för American Swedish Institute i Minneapolis, USA.

# Hemslöjd





Hemslöjd är ett av sju verksamhetsområden som ingår i kultursamverkansmodellen och länets regionala kulturplan. I länet finns tre konsulenter fördelade på två hela tjänster. Läns hemslöjdskonsulenter (LHK) i Uppsala län har Upplandsmuseet (UM) som huvudman.

Genom bl.a. rådgivning, kursverksamhet, utbildningar, utställningar, seminarier och nätverksbyggande, strävar vi efter att bevara och utveckla slöjdens traditioner i en samtida kontext. Näringsfrågor och verksamhet för barn och unga är också prioriterade områden.

Under året har vi samarbetat med ideella föreningar, fritidsslöjdare, professionella utövare, studieförbund, kommuner, näringsliv, föreningar, organisationer, skolor samt olika kulturinstitutioner.

Samverkan med kollegor över hela landet är värdefullt för verksamheten. Att t.ex. producera gemensamma utställningar ger större effekt än att var och en verkar enskilt i respektive län.

Craftivism, do-it-yourself, gerillaslöjd och andra begrepp visar att slöjden utvecklas i vår samtid. Hemslöjd, slöjd, görande, pyssel – det gemensamma finns i eget skapande, tillåtandet och olika sätt att uttrycka sig. Med avstamp i traditionen ser vi nya begrepp och uttrycksformer växa fram.

Hemslöjd är en kulturform som lockar många, både utövare och åskådare. Med slöjdens kunskap i bagaget kan du göra egna val som bidrar till ett hållbart samhälle, både på ekonomiskt, socialt och ekologiskt plan. Slöjden kan knyta kontakter över språk- och kulturgränser, är gränslös och fåordig. Slöjd finns här och nu, för alla.

Från och med april 2017 sitter avdelningen Hemslöjd i Upplandsmuseets gemensamma kontorslokaler på Drottninggatan i Uppsala. Samtidigt flyttades verksamhetslokalen till Kanikenhuset på Västra Ågatan 16, i angränsande kvarter till kontorslokalerna.

Årets första sex månader ägnades åt flytt. På grund av detta hölls inga kurser, möten eller annan verksamhet under vårterminen. I lokalen på Västra



Flyttlasset går. Hejdå, gamla lokalen. Foto Annkristin Hult.

Ågatan fick golv och väggar rivs, vilket gav oss möjlighet att inreda efter egna önskemål. Det var väl värt den extra tid som gick innan vi kunde flytta in. Nu har vi en tillgänglighetsanpassad lokal med stort förråd, bibliotek/kontor, kök, snickarverkstad och inte minst – ett stort rum för kursverksamhet av olika slag. Läget är mycket centralt, med en bra innergård utanför fönstren. Under hösten besökte 1100 personer den nya lokalen under Kulturnatten, invigning, möten och kurser. En betydelsefull slöjdmötesplats och arena för Uppsala, dit olika föreningar redan känner sig som hemma för medlemsträffar, möten och andra aktiviteter.

## Slöjd för barn och unga

### *Handledarutbildning*

Under hösten höll vi återigen en utbildning för slöjdhandledare. Totalt bestod kursen av åtta tillfällen där nio deltagare bland annat fick diskutera genus, kultur, normer, ledarskap och slöjd. Deltagarna hade olika bakgrunder, allt från förskolelärare till egna företagare. Nytt för i år var att vi tillämpade det nya slöjdhandledarmaterialet som kom under 2017. Vi kommer att fortsätta utveckla utbildningen i linje med det nya materialet.

### *NFH:s fokusdagar*

NFH:s konferens med fokus på barn och unga



Gott om plats i nya lokalen. Fortbildningsdag för kollegor med fokus på barn och unga. Foto Pea Sjöln.

arrangerades under tre dagar i Uppsala med LHK som värd i Kaniken. Konferensen berörde främst det nya handledarmaterialet och den kursplan som är framtagen till den. Intensiva dagar med föreläsningar, workshops och slöjdande. Det var totalt 30 konsulenter som deltog från hela landet.

#### *Handledarmaterial*

Under 2017 har Elin Danielsson bidragit till det nya slöjdhandledarmaterialet genom att skriva texter, korrekturläsa samt hålla en kortare föreläsning rörande temat som fokuserar på normer och genus. Föreläsningen hölls under utbildningsdagarna i Uppsala med fokus på barn och unga.

#### *Slöjdklubbar*

##### – Spektakelslöjden

Den populära Spektakelslöjden har fortsatt även under 2017 som en drop-in slöjdklubb på Stenhagens bibliotek med slöjdklubbshandledaren Eva-Lotta Staffas. Det har varit totalt 20 träffar, med sammanlagt 200 barn.

##### – Trägnagarna

Fyrisgården har under året fortsatt med sin slöjdverksamhet för barn, som går under namnet ”trägnagarna”. Eleverna får här prova flera olika slöjdtekniker under ledning av Kajsa Sjöln som är utbildad Slöjdklubbshandledare. Det har under året varit totalt 36 tillfällen med 17 barn.



Tovning med förskolebarn på Mehede skola. Foto Annkristin Hult.

##### – Fyrisgillet

Fyrisgilletts slöjdsektion har under året fortsatt med sin populära slöjdklubbsverksamhet och den har under året ökat sitt deltagarantal.

#### *Skapande skola*

##### – Mehedeby

Annkristin Hult och Elin Danielsson var i Mehedeby och genomförde ett skapande skola-projekt för skolans 40 elever. Eleverna fick tillsammans skapa ett konstverk där de klippte ut sina händer i nålfilt och sedan tova fast dem tillsammans på ett stort stycke ull. De fick även prova på att nåltova små figurer och emojis.

– Österbybruk ”En dag på bruket”

Västra Stenhagenskolan valde att genomföra skapande skola projektet ”En dag på bruket”

Med Uppsala kommuns kulturbuss åkte skolan till Österbybruk där de under en hel dag fick prova på luffarslöjd, järnsmide och täljning. De fick också en utförlig guidning om bruket och vallonerna av brukets egna guider. Undervisningen i smedjan sköttes av smidesföreningen Bruksmederna som hyr klensmedjan som egen verksamhetslokal. LHK anställde en utbildad slöjdhandledare för täljningsmomentet.

#### *Utbudsdag, Uppsala kommun*

LHK deltog i december på den mässdag som i år ersatte deras årliga speeddejting mellan kulturaktörer och skolan. Tillsammans med två handledare och Upplandsmuseets pedagog erbjöd vi goodiebags med information om slöjdbudet inom Skapande skola.

#### *Kulturkraft*

LHK ingår även i nätverket Kulturkraft för kulturkonsulenter i länet. Gruppen arbetar för barn och ungas kultur. Kulturkraft träffas regelbundet och genomförde under året en utbudsdag där LHK presenterade sin verksamhet för barn och unga, med betoning på Skapande Skola. Kulturkraft anordnade i år en inspirationsdag för länets lärare och kulturaktörer. Temat för året var ”Kultur <3 källkritik” och ägde rum på Uppsala Konsert & Kongress den 26 september. Totalt fem föreläsare som mötte runt 70 deltagare.

#### **Kunskapsförmedling**

Kurser, föreläsningar och workshops möjliggör att kunskapen om det immateriella kulturarvet lever vidare. Vi upplever att intresset för de naturliga materialen, traditionella tekniker och strävan efter en mer hållbar livsstil ökar.

#### *Kursverksamhet*

Den nya lokalen i Kanikenuset har inneburit ett lyft för verksamheten på många plan, inte minst gällande kursverksamheten, som på grund av flytten startade först i september. I lokalen finns utrymme och plats



T.v.: Himmeli – populär kurs med kursledare Eija Koski, Finland. Foto Annkristin Hult.

T.h.: Man tager vad man haver - cykelslang, läskburk och mattrasor. Att göra en korg tillsammans är en del av handledarutbildningen. Foto Annkristin Hult.

för alla, ett bibliotek och teknik som underlättar vid föreläsningar och fortbildningar.

Vi strävar efter att arrangera kurser med ett fördjupande innehåll, ofta över två dagar med några av landets skickligaste handledare. En viktig del i det strategiska arbetet är att utbilda fler handledare som arbetar med verksamhet för både barn och vuxna över hela länet.

Under året har 24 kurstillfällen arrangerats med 163 deltagare. Kursernas innehåll har varit bl.a. himmeli (oroar i halm eller sugrör), täljning, spinning och färgning. I Österbybruk har kurser i smide arrangerats i samverkan med Bruksmederna i Österbybruk. Även under Ullmarknaden hölls ett antal kurser med ull-tema i Österbybruk. Först under senhösten kunde kursverksamheten komma igång i den nya lokalen.

Kommentar från en nöjd kursdeltagare: Jag ville bara säga att kursen skinnsömnad med XX var superbra. Jag uppskattade verkligen hennes ”berättelser” och information kopplad till ämnet. Hennes kunskap och engagemang gav liksom en dimension till, utöver det praktiska, till kursen.

#### *Workshops – öppen verksamhet*

Drop-in-aktiviteter lockar både barn och vuxna under större arrangemang som Kulturkvällen och Ull-



På väg mot nya uppdrag i länet. Foto Annkristin Hult.

marknaden. Även biblioteken och föreningar runt om i länet efterfrågar slöjdverksamhet i allt större utsträckning. I de flesta fall anlitar vi slöjdhandledare som anställs av bibliotek eller studieförbund. Dessa tillfällen, som alltid är kostnadsfria, lockar till görande och väcker nyfikenhet på ett mer krävligt sätt, ofta som en ingång till längre kurser. Synlighet ute på olika platser i länet är en viktig del av vår verksamhet. Under året har drygt 50 tillfällen lockat 1096 personer till slöjd på olika sätt – täljning, tovning, origami, himmeli och spinning för att nämna några. För verksamhet på bibliotek och föreningsgårdar lånar vi ut verktyg och stöttar med material i den mån det är möjligt. De olika slöjdföreningarna hyr in sig i lokalerna för att erbjuda verksamhet till medlemmarna, som t.ex. föreningen Upplandslin.

#### *Slöjdekvällar*

Öppet och tillåtande - ta med det du vill göra. Slöjdekvällarna som arrangerats i samverkan med Studieförbundet (SF) och Hemslöjdsförbundet i Uppsala län (HUL) är en bra och viktig mötesplats för många, i alla åldrar. Vårens slöjdekvällar uteblev på grund av flytt, men till höstens tio kvällar kom 120 personer, mycket inspirerade och tacksamma över den nya lokalen, som särskilt lockar hårdslöjdarna med dess anpassade och mer tillgängliga arbetsytor.

#### *Tälj- och spinträffar*

Att samlas runt ett gemensamt, specifikt intresse och dela kunskap och inspiration med varandra, att träffas i ”riktiga livet”, inte bara på nätet, lockar allt



Spinträffar – ett bra tillfälle att lära av varandra. Foto Annkristin Hult, Upplandsmuseet.

fler. Tälj- och spinträffar har lockat ca 250 personer på olika platser i länet under året – Enköping, Håbo, Uppsala, Älvkarleby och Tierp. Ofta med våra professionella handledare som inspiratörer.

#### *Föreläsningar*

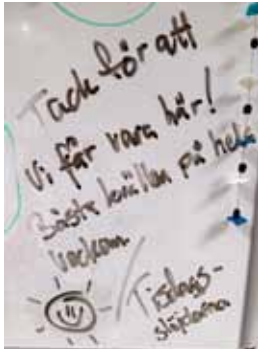
Att bidra med specialkompetens i form av föreläsningar av olika slag är utvecklande för verksamheten. I LHK:s fall handlar föreläsningarna ofta om arbetet kopplat till kulturarv, näringsfrågor och textil- och ullnäringen (Annkristin Hult) och att stötta handledare inom ledarskap och gruppdynamik (Pea Sjölen). Det är föreningar eller organisationer som efterfrågar våra föreläsningar, under året vid 15 tillfällen. Ett femtontal externa föreläsare har utöver det anlitas inom de olika projekten *Från lamm till tröja*, *Järnprojektet* och *Kreativa händer i Mälardalen*.

#### *Kulturnatten*

En efterlängtd premiär – Slöjd i Kaniken! Under kulturnatten öppnades den efterlängtdade lokalen för LHK:s öppna verksamhet. En mötesplats för slöjd över alla gränser. Kulturnatten erbjöd prova-på-slöjd och en titt i de nya lokalerna. Drygt 500 personer deltog under kvällen, som arrangerades tillsammans med Hemslöjdsförbundet i Uppsala län (HUL).

#### *Från lamm till tröja*

Nätverket med fokus på ullfrågor växer ständigt. Annkristin Hult arrangerade under året nätverks-träffar, studieresa och ett flertal kurser och work-



T.v.: Tisdagsslöjd i Kaniken – lockar många glada slöjdare.  
Foto Annkristin Hult.

T.h.: Workshop täjning på Håbo bibliotek. Foto Pea Sjölén.



shops i syfte att stärka kunskap om ull och dess användbarhet. Se mer under rubriken Hemslöjd som näringsgren.

#### *Ullstyrkan*

Arbetsgruppen består av textila hemslöjdskonsulenter/utvecklare från olika delar av landet. Gruppen vill främja samverkan mellan alla aktörer inom ullnäringen, utbilda och informera om ull och utveckla dess användningsområden. Under året har gruppen sammanställt en utställning, *Ull för livet*, se mer under utställningar.

#### *Smedjan i Hammarskog*

Under 2017 har Pea Sjölén deltagit i förhandlingar mellan Uppsala Kommun och HUL gällande möjlighet att hyra Hammarskogs smedja. Där planeras kursverksamhet i samverkan med Brukssmederna i Österbybruk.

#### *Inspirationsdag med UM:s styrelse*

Under en dag i juni bjöds UM:s styrelse in till en heldag där LHK presenterade avdelningens verksamhet. Utöver en teoretisk del med givande diskussioner fick deltagarna prova på smide tillsammans med Brukssmederna i Österbybruk.

### **Utställningar**

#### *Järnprojektet – Gränslöst smide*

Under 2017 anställdes Lina Söderberg som projektledare för järnsmidesprojektet som nu fått namnet

Gränslöst smide, ett samarbetsprojekt mellan Uppsala, Dalarna och Gävleborgs region. Projektet har två huvudinriktningar som är ett resultat av den tidigare inventering och förundersökning som genomförts under 2016. En inriktning som bygger på smedernas egna önskemål om nätverksträffar och utbildning inom smide. Samt en andra inriktning som mynnar ut i utställningen *7 kg järn*.

Under året har två nätverksträffar med föreläsningar och aktiviteter genomförts i Gävle och i Österbybruk med 46 respektive 36 deltagare.

Projektet har beviljats medel från region Uppsala, Kulturrådet samt Nämnden för hemslöjdsfrågor för att skapa vandringsutställningen *7 kg järn*. Utställningen ska visualisera vad ett antal smeder i ovanstående län väljer att skapa av 1 kubikdecimeter järn (ca: 7 kg). En stor del av de medel som beviljats satsas i att dokumentera smedernas processer och arbete. Utställningen kommer att visas i alla tre län med start den 9 november 2018 på Upplandsmuseet.

#### *Tuskaft*

Utställningen, som producerats tillsammans med Uppland-Sörmlands vävare och LHK-kollegan i Stockholm, visades under sommaren på Stockholms läns museum med vernissage den 24 april. Medlemmar från Uppland Sörmlands vävare bemannade vävstolarna under hela sommaren. Däremot ställdes programpunkterna in p.g.a. få anmälningar. Utställningen, som har formgivits av Annkristin Hult och byggts i samarbete med Upplandsmuseets tekniker, ska sedan vandra vidare till Sörmland under 2018.

#### *Ull för livet*

Annkristin Hult ingår i Ullstyrkan, som under året arbetat fram en vandringsutställning om ull som presenterar småskaligt inhemskt ullhantverk och visar ullens fördelar och användningsområden. Ullen kommer från svenska får och garnet är spunnet på svenska spinnerier – ett naturligt material i naturens egen färgskala. Utställningen är framtagen av Sveriges hemslöjdskonsulenter/regionala utvecklare som strävar efter att skapa samverkan och



T.v.: Del av utställningen Ull för livet. Foto Annkristin Hult.

Ovan: Ullutställning samt Fåravelsförbundets jubileumsull visades under Ullmarknaden. Foto Annkristin Hult.

lyfta ullnäringen i landet ur ett hantverks- och kunskapsperspektiv. Utställningen premiärvisades på Vävmassan i Växjö i september och ska vandra runt i landet under de närmaste tre åren. Så gott som varje län/region i landet har via hemslöjdskonsulenterna bidragit med en insats på 5 000 kr till att gestalta utställningen. Kurator är Ann-Sofie Svansbo, Linköping. 1050 personer såg utställningen i Växjö.

#### *Jubileumsullen*

Svenska Fåravelsförbundet firade 100 år under 2017 och utmanade alla att arbeta med svensk ull och av sina får göra ett bidrag 10x10 cm. Det kom in 290 lappar som monterades till en stor väggbonad, som visades under Ullmarknaden i Österbybruk. LHK har fått uppdraget att förvalta och ansvara för att bonaden visas i olika sammanhang, bl.a. i den nya lokalen i Kaniken.

#### **Hemslöjd som näringsgren**

Kulturella och Kreativa Händer i Mälardalen Samarbetet mellan de fem länen Uppsala, Stockholm, Örebro, Sörmland och Västmanland har fortsatt, även om Stockholm valde att stiga av under året. Projektet har finansierats av respektive läns landsting/region. I maj arrangerades en seminarie-

dag på temat *Att sätta pris och ta betalt*. Ett femtiotal deltagare från de fyra länen fick ta del av handfasta tips om bl.a. e-handel, egenanställningsföretag och kalkyler för prissättning.

#### *Från lamm till tröja*

I nätverket finns nu runt 500 personer, som regelbundet får information om aktiviteter inom ull- och fårnäringen som LHK arrangerar. På Facebooksidan *Från lamm till tröja* finns länkar och tips från andra delar av landet och delar av världen. Ullfrågan är stor och engagerar många, över hela Europa. Ett flertal program har arrangerats under året med fokus på närings- och kunskapsfrågor inom den svenska ullnäringen.

#### – Samverkan med Ullförmedlingen

Ullförmedlingen är en digital kanal för att sälja och köpa ull. Sidan drivs av Fia Söderberg från Almunge. Tillsammans med Svenska Fåravelsförbundets ull- och skinnansvarsperson har Annkristin Hult och Fia Söderberg under året diskuterat fårnäringens utmaningar och lagt fram förslag till ett treårigt projekt inom Leader Upplandsbygd. Den nybildade ekonomiska föreningen Svensk ullförmedling (där Annkristin Hult är adjungerad



Ovan t.v.: Många trotsade regnet för att bl.a. prova på att väva under Ullmarknaden. Foto Annkristin Hult.

Ovan t.h.: Över 100 personer medverkade som utställare och arrangörer på Ullmarknaden. Foto Annkristin Hult.

T.h.: Vinnande garn i tävlingen om det vackraste garnet, spunnet av Carola Galin. Foto Annkristin Hult.

i styrelsen) har arbetat med en ansökan, som vid årets slut ännu inte behandlats av Jordbruksverket. Av NFH fick Ullförmedlingen medel till att driva Ull-podden under ett år. Förberedelserna startade under 2017 och första avsnittet släpps på Fårfesten i mars 2018.

#### – Ullmarknad i Österbybruk

Antalet utställare ökar för varje år – den fjärde marknaden samlade knappt femtio utställare och knappt 3000 besökare under en regnig och en solig dag i augusti. 35 olika programpunkter lockade deltagarna, både barn och vuxna, utöver försäljningen av högkvalitativa ullprodukter. Årets nyhet var tävlingen *Spinn det vackraste garnet*, *Ullauktion* och ett antal gästutställare från olika delar av landet. Ullmarknaden är en stor organisation, som inte längre klarar att lita sig på ideella krafter. Därför infördes under 2017 en entréavgift på 20 kr för marknaden.

#### – Nätverksträffar

Under året har en nätverksträff arrangerats i samverkan med föreningen Ull i Uppland. Diskussioner, mingel och föreläsning – ett lockande program för föreningens och nätverkets medlemmar. I oktober besökte föreningen Eva-Lena Stiernström





T.v.: Gärdsbesök på Edeby ryttargård, Eva-Lena Stiernström visar ullsortering. Foto Annkristin Hult.  
Mitten: Norska aktörer i satsningen Ullialt. Foto Annkristin Hult.  
T.h.: Den ursprungliga fårrasen på Isle of Man - Manx Loaghtan. Foto Annkristin Hult.

på Edeby Ryttargård för att inspireras av verksamheten där.

#### – Studieresa till Färfesten i Kil

35 personer följde med till årets stora Färfest i Kil. Ett bra tillfälle att knyta kontakter och öka kunskap och inspiration inom fårnäringens område med kursverksamhet och föreläsningar på programmet.

#### – Ullialt

Den norska hemslöjdens organisation, Norges husflidslag har under tre år drivit projektet *Ullialt* i syfte att stärka näringarna och kunskap runt den norska ullen. Det har gjorts i samverkan med många organisationer, företag och nätverk i Norge och delas upp i tre steg.

1. Att informera och utbilda den egna personalen.
2. Utbilda spinnerier och butiker, fårägare.
3. Utbilda allmänhet, föreningar mm.

Annkristin Hult åkte på uppdrag av Nämnden för hemslöjdsfrågor (NFH) till en tredagarskonferens i Norge. Samma frågor som vi brottas med i Sverige, men ändå olika... Annkristin skrev en rapport från konferensen för NFH:s räkning.

#### – North Atlantic Sheep and Wool-conference, Isle of Man

Annkristin Hult deltog i årets upplaga av konferensen på Isle of Man. Med studiebesök, föreläsningar och diskussioner samlas erfarenheter från de ar-

rangerande länderna - Island, Färöarna, Orkneyöarna, Shetland, Hebriderna och Norge. Frågor som diskuteras är kulturarv, fårnäring och bevarande av de inhemska fårraserna som alla har ett gemensamt ursprung – vikingarnas får.

#### – Ull-utställning

Annkristin Hult har producerat en mindre utställning om de svenska lantrasfåren - egenskaper och användningsområden för ullen. Utställningen har visats på olika ställen i länet – Håbo, Österbybruk, Uppsala och Norrtälje.

#### – Julmarknad på Upplandsmuseet

Arrangerades i år av föreningen Ull i Uppland under en lördag i november på Upplandsmuseets gård.

#### **Inkluderande slöjd**

Slöjden är ordlös och kan förmedla kunskap och kontakt även om en inte förstår varandras språk.

#### *Enköping*

Under två tillfällen arrangerade LHK Slöjdväll med täljtema på ABF i Enköping i kommunens regi. De olika invandrar- och kulturföreningarna turas om att vara värdar.

#### *Kultur på recept*

Uppsala läns landsting har under året drivit ett projekt med Kultur på recept tillsammans med två



vårdcentraler i länet, Gottsunda och Örsundsbro. Deltagarna har erbjudits tio kulturaktiviteter under sin rehabilitering, varav två med slöjdtema. Mål med kulturaktiviteter inom vården är att förbättra välbefinnandet för deltagarna, både fysiskt och psykiskt för att en på sikt ska kunna återgå till någon form av arbete, arbetsträning eller studier. Målgruppen är patienter med pågående eller risk för sjukskrivning, psykisk ohälsa (lätta och medelsvåra depressioner, stress och ångest) samt utbredd smärta.

Som handledare anlitas Catarina Larsson, textilkonstnär samt personal från LHK. Deltagarna fick prova på tovning och arbeta med ull i olika former. Projektet är nu avslutat och ska utvärderas tillsammans med region Jönköping.

#### *Kultur i vården*

Vid två tillfällen under året har vi besökt olika Träffpunkter för att erbjuda verksamhet.

#### *Craft Camp*

Även 2017 deltog Annkristin Hult i Craft Camp i Olustvere, Estland, i regi av *University of Tartu, Viljandi culture academy*. En vecka med den estländska slöjd- och hantverkstraditionen som inspirationskälla. Universitetets lärare undervisade i - näver-slöjd, stickning, keramik, broderi m.m. samtidigt som de ger exempel på hur det estländska kulturarvet utvecklas till nya produkter med traditionella teknikerna som förebild. Detta varvades med föreläsningar och studiebesök. Deltagarna, knappt 100 personer, kom från hela världen vilket ger många internationella utblickar och kontakter.

#### *Lokalen i Kanikenhuset*

Under årets sista fyra månader besökte över 1000 personer den nya lokalen. Bokningarna från olika föreningar och andra organisationer kom snabbt igång. Här hålls möten, medlemsträffar och slöjdvällar av olika slag. Nu finns nya möjligheter för fler att upptäcka slöjden i Uppsala!

### **Kommunikation**

#### *Nyhetsbrev*

Under 2017 skickade LHK ut fyra nyhetsbrev till



T.v.: Ordlös slöjd. Kultur på recept - projekt i Gottsunda.

Foto Annkristin Hult.

T.h.: Eesti rahva muuseum, Estlands nybyggda nationalmuseum.

Foto Annkristin Hult.

totalt 11 843 mottagare. En ökning med 4 500 från 2017. 35-40 % öppnar och läser nyhetsbrevet. Mest populärt: Kurser.

#### *Slöjdar- och kontaktregister*

Förteckningen över aktiva slöjdare och kontakter uppdateras ständigt.

#### *Facebook*

LHK driver två sidor - Hemslöjdskonsulenterna på Upplandsmuseet som har 731 följare, och Från lamm till tröja, som följs av 1284 personer.

#### *Bloggen Slöjdhänder*

hade 21 000 besökare under året. Bloggen fungerar som informationskanal för kurser, pågående projekt och övrig information. De mesta sökningarna görs på kurser och info om Ullmarknaden. Bloggen ska under 2018 fasas ut och allt mer info ska ligga på Upplandsmuseets hemsida, där LHK:s sidor hade 2000 besökare under 2017.

#### *Youtube*

Annkristin Hults föredrag *Ull - en superfiber att använda på många sätt* filmades 2016 och finns på SHR:s Youtubekanal. Klippet har haft 301 visningar totalt.

# Övrig verksamhet



T.v.: Upplandsmuseets styrelseordförande Pia Wårdsäter smider medan järnet är varmt, under överinseende av styrelseledamot Dan Pettersson. Foto Bent Syse.

Mitten och t.h.: Visning av området i Jelling i ruskväder medan det nästa dag var strålande sol i Moesgaard. Foto Bent Syse.

## Upplandsmuseet och Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund

Upplandsmuseet svarar för Upplands fornminnesförening och hembygdsförbunds kansli, medlemsregister och redaktion.

Upplandsmuseets antikvarier har hållit kontakt med föreningarna genom personliga besök, föredrag och rådgivning. Museets samtliga avdelningar står till hembygdsrörelsens förfogande. Det innebär att föreningarna kan få råd om underhåll av byggnader, föremåls och fotosamlingar samt pedagogisk verksamhet.

Förbundet har i år arrangerat Vinterting med utdelning av Disa Gilles pris som i år gick till Olands hembygdsgille. Förbundets årsmöte ägde rum den 22 april på bygdegården Gröna Lund i Hållnäs. Årets värdförening och arrangör av kulturprogrammet var Hållnäs hembygdsgille, som bjöd på ett innehållsrikt program. I maj hölls en konferens *Lokal forskning om husens, trädgårdarnas och landskapets historia* i Marie-lund. Konferensen anordnades av Sveriges hembygdsförbunds lokallistoriska råd tillsammans med Marielunds Vänner och Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund. Vårutflykten och vårstämma gick till Salstatrakten och Salsta slott. Temat var slott och borgar. Höstutflykten skedde i oktober med temat Upplandsmuseet just nu, där det bjöds på specialvisningar på museet och en visning av Upplandsmuseets föremålsmagasin i Morgongåva. Året avslutades i samarbete med att Studieförbundet Vuxenskolan bjöd

in Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund till en inspirationskväll – *Berätta mera*.

Upplandsmuseet och Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund har ett avtal som reglerar fondförvaltning, administrativa tjänster, redaktionellt arbete, förlagsverksamhet, försäljning samt museiservice till förbundet. I Upplandsmuseets styrelse representerades förbundet av en ordinarie ledamot, Marie Andersson och en suppleant, Kerstin Forss.

Landsantikvarien är sekreterare och föredragande i Upplands fornminnesförening och hembygdsförbunds styrelse. Upplandsmuseets ekonomichef Anders Blomqvist är skattmästare i styrelsen.

## Kvekgården

Museigården och byggnadsminnet Kvekgården i Stora Kveks by utanför Örsundsbro ägs av Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund. Upplandsmuseet ansvarar för byggnadsvården på Kvekgården på uppdrag av ägaren. Liksom föregående år har Lagunda hembygdsgille svarat för öppethållande, visningsverksamhet och områdets skötsel. Kvekgården hölls öppen för allmänheten lördagar och söndagar mellan kl. 13 och 16 under tiden 21 maj till 28 augusti. Friluftsmuseet besöktes av 710 personer under säsongen. Lagunda hembygdsgille arrangerade ett antal programverksamheter, bl. a. nationaldagsfirande och ett skolprojekt om livet på en bondgård förr i tiden.

## Gamla Uppsala museum

Arbetet med ett eventuellt övertagande av Gamla Uppsala museum fortsatte även under 2017. Detta år lyckades det att få till en studieresa till Danmark 5–6 oktober, där besöksmålen Jelling och Moesgaard studerades. Resan inleddes med en heldag vid Kongernes Jelling, d.v.s. det besöksmål som närmast är att likna med Gamla Uppsala. Här finns de två storhögarna uppkallade efter Gorm och Tyra, Harald Blåtands föräldrar samt de två runstenarna som beskriver deras gärningar vid den tiden (vikingatiden). Jelling öppnade i likhet med Gamla Uppsala sitt museum år 2000, men har under senare år förädlat verksamheten, museet och området, varefter det numera har blivit ett besöksmål av världsklass, med över 200 000 besökare 2017. Museiledningen tillsammans med regional ansvarig tog emot oss och bjöd in oss till samtal, efter en grundlig visning.

Den andra dagen besöktes det arkeologiska museet Moesgaard. Ett mycket spektakulärt och nybyggt museum med fantastiska utställningar. Även här fick vi en specialvisning av museet innan det blev dags för återresa.

Med på resan var museets chef Bent Syse, museistyrelsens ordförande Pia Wårdsäter och tf. kulturchef på Region Uppsala, Pernilla Högström. Politiker från Region Uppsala var Börje Wennberg, Emilie Orring, Sören Bergqvist, Lina Nordquist, Charles Pylad, Johnny Svahn och Ove Hultqvist.

Sammantaget blev detta en fantastisk resa där deltagarna fick en inblick i hur satsningar på museiverksamhet med arkeologisk grund kan utvecklas till oerhört viktiga besöksmål.

## Kurser, seminarier och konferenser

Upplandsmuseet var även under 2017 värd för Uppsala universitets ENES (Early North European Seminar). Seminariet är en serie om kultur, historia, språk, religion och samhälle i Norden för perioden 500–1500. Herman Bengtsson och Hans Göthberg är museets ansvariga för seminariet som hölls åtta gånger under 2017. Emelie Sunding var medarrangör för årets NTAA-konferens, Nordiskt nätverk för Trädgårdsarkeologi och Arkeobotanik. Konferensen hölls under tre dagar på Historiska

museet i Stockholm. Anna Ölund var medarrangör av SUBos årliga konferens som hölls på Kristinehovs malmgård i Stockholm.

Anna Ölund har under hela 2017 gått DIK:s ledarskapsprogram Våga, Vilja, Välja (VVV). Programmet är 1,5 år långt och riktad till nyblivna chefer inom kultursektor. Emelie Sunding gick under året en projektledarutbildning.

Stina Flink från avdelningen Kommunikation deltog i NCK-konferensen i Östersund, i februari. Årets tema var Svåra samtal – dialog genom kulturarv. Stina Flink och Sara Sandell deltog i FUI-SMs, temadag med fokus på pedagogik på det nydanade Scenkonstmuseet, 13 mars. Vid FRI-mötet, friluftsmuseiföreningens årliga träff i september, deltog Frida Gereonsson. Årets möte ägde rum på Torekällbergets friluftsmuseum i Södertälje. Avdelningschef Maria Ljunggren samt kommunikatör Katja Jahn deltog på Sveriges Museers vårmöte.

Upplandsmuseet har varit delaktiga i en rad konferenser under 2017. Först ut för året var det s.k. *Uppsala Möte*, där Föreningen Sveriges Landsantikvarier träffades i Uppsala den 7–8 februari. Den 24 oktober var vi värdar för *Uppland i forskningen* arrangerad av Länsforskningsrådet tillsammans med Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund. Den största konferensen som Upplandsmuseet stod värd för var Länsmuseernas samarbetsråds *Höstmöte*, som förlades i Uppsala 17–19 oktober. Närmare 80 representanter från länsmuseernas styrelse och ledning deltog i denna konferens som bl.a. innehöll föredrag av Maja Hagerman, Fredrik Linder, Staffan Forsell och Johan Hegardt.

Övriga konferenser där landsantikvarien deltagit är *Kulturting* i Uppsala 8–9 mars, Sveriges Museers *Vårmöte* i Södertälje i augusti samt en tillsammans med landsantikvarieföreningen anordnad studieresa till Budapest i slutet av augusti. Guide på denna resa var chefen för Administration, Anders Blomqvist.

Under denna rubrik omfattas även de för personalen gemensamma utbildningstillfällena. Den 29 maj hölls den sedvanliga personalresan som denna gång bestod av en föreläsning om stresshantering i museets hörsal med efterföljande resa till Alsta

Trädgårdar samt Kvekgården. I början av september hade hela personalen utbildningsdag på Vik, där arbetet med Upplandsmuseets varumärkesplattform inledde dagen. En vecka efter detta tillfälle förlade museets ledningsgrupp sin planeringskonferens till Vik. Upplandsmuseets styrelse fick på sin styrelseheldag en introduktion i hemslöjdens verksamheter i Österbybruk, där smide och himmeli fick provas på.

Under 2017 deltog Upplandsmuseet tillsammans med flera andra institutioner i det nationella evenemanget Arkivens dag, som är ett samarbete mellan arkiv-, bibliotek- och museisektorn. Årets tema var *Synd och skam*. Arkivens dag i Uppsala hölls 2017 på Landsarkivet, där det ordnades en mässa där de olika arkivinstitutionerna hade möjlighet att visa exempel på vad arkiven kan erbjuda. Antikvarie Kerstin Åberg från Upplandsmuseet visade bl.a. hur det går till att söka i DigitaltMuseum. Antikvarie Kerstin Åberg och pedagog Stina Flink medverkade i en av programpunkterna. De samtalade på temat "Uppsala Darling – att leta det gömda och glömda med HBTQ-glasögon". Arkivens dag är ett viktigt tillfälle för museet att synas i ett ABM-sammanhang och få möjlighet att presentera verksamheten för en bred publik.

Avdelningen Samlingar har också under året ombesörjt att föremål ställts ut, dels i den egna verksamheten, men också på andra museer. Upplandsmuseets generella policy är att endast museer har möjlighet att låna föremål ur samlingarna. Som ett exempel på det senare kan nämnas en glasbit UM00190, som enligt uppgift kommer från den vagn Axel von Fersen färdades i när han blev ihjälslagen år 1810. Glasbiten är, tillsammans med sin ask i vilken den tidigare ägaren fäst dess berättelse, utlånad till Livrustkammaren, där den ingår i utställningen *I love you madly*, en utställning om greve Axel von Fersen och hans relation till den franska drottningen Marie-Antoinette.

Under 2017 deltog Berit Schütz och Kerstin Åberg från avdelningen Samlingar vid en workshop som organiserades av Uppsala universitetsbibliotek, Institutet för språk och folkminnen (ISOF) och Folkrörelsearkivet för Uppsala län (FAU). Temat

var *Digitalisera kulturarvet* och Upplandsmuseets presentation hölls under temat "metadata, registrering, arkivering och publicering" där Kerstin Åberg berättade om DigitaltMuseum och systemet Primus.

Ulrika Sahlsten, Agnetha Pettersson och Sverker Larsson från Kulturmiljö har deltagit i byggnadsvårdens konvent 2017, som hölls i Mariestad. Ulrika Sahlsten, Sverker Larsson, Agnetha Pettersson och Per Lundgren har deltagit i årsmötet för länsmuseernas nätverk för bebyggelseantikvarier. Årsmötet hölls i Visby. Håkan Wallentinsson har deltagit i friluftsmuseernas årliga konferens.

Sverker Larsson har under året deltagit i utbildning för certifiering som sakkunnig kontrollant av kulturvärden.

Forskningsavdelningen och hemslöjdskonsulenternas engagemang i olika kurser och konferenser finns presenterade under Forskning och Hemslöjd.

### **Engagemang i styrelser, råd och nätverk**

Upplandsmuseet som institution och dess medarbetare finns representerade i styrelser, råd och samverkar med en rad partners i olika nätverk.

Upplandsmuseet är medlem i Länsmuseernas samarbetsråd, Sveriges museer, ICOM samt länsforskningsrådet i Uppsala län. Upplandsmuseet är medlem i UMI, Uppsalamuseernas informationsförening. Föreningen har som vanligt producerat foldern Uppsalas museer med svensk och engelsk information. UMI har även gjort gemensamma arrangemang, Museinatten den 3 juni och museidagen på fars dag den 12 november.

Landsantikvarie Bent Syse representerar Upplandsmuseet i Region Uppsalas KIL-grupp, arbetsutskott och styrelsen för Stiftelsen Leufsta, styrelsen för Länsforskningsrådet i Uppsala län, sekreterare i Upplands fornminnesförening och hembygdsförbunds styrelse samt är med i Föreningen Sveriges Landsantikvarier.

Upplandsmuseet är medlem i länsmuseernas byggnadsantikvariska nätverk BARK och har genom Per Lundgren varit representerat i nätverkets styrelse. Styrelsemötena har främst hållits med hjälp av Skype. Per Lundgren har också deltagit i

länsstyrelsens landsbygdsenhets arbete med att bereda bidragsärenden rörande kulturmiljöer som ingår i landsbygdsprogrammet samt i Uppsala kommuns referensgrupp för innerstadsstrategin.

Upplandsmuseet ingår genom Ulrika Sahlsten i den regionala samrådsgruppen för Uppsala stift som samlas tre till fyra gånger per år. I gruppen ingår utöver stiftsingenjör och biskopen även handläggare och antikvarier från länsstyrelserna och läns museerna i stiftet. Under 2017 har gruppen träffats en gång, i Östersund i Jämtlands län. Upplandsmuseet har deltagit i Kyrkokansliets samråd om kulturarvsfrågor, där höstmötet hölls i Uppsala.

Upplandsmuseet är genom avdelning Arkeologi medlemmar i M-ark. M-ark är de regionala och kommunala museernas branschorganisation för arkeologi. Under året har ett flertal nätverksträffar hållits i M-arks regi där Upplandsmuseets arkeologer deltagit. Malin Lucas är även suppleant i M-arks styrelse. Avdelning Arkeologi är även med i SUBo, Sveriges uppdragsarkeologiska branschorganisation för verksamheter som bedriver uppdragsarkeologi. Anna Ölund satt i början av året i SUBos styrelse. Per Frölund har under 2017 deltagit i referensgruppen för den omfattande arkeologiska undersökningen vid Hjärup Västerstad i Staffanstorp, Skåne.

Museipedagogerna är aktiva i Kulturkraft, den regionala barn- och ungdomskulturgruppen, FUISM, Föreningen för pedagogisk utveckling i svenska museer samt FRI-pedagogerna, friluftsmuseernas pedagogiska nätverk.

Utställningsproducenter samt avdelningschef Kommunikation är medlem i Forum för utställare och Utställningsetetiskt forum.

Museet är med i det nya nationella nätverket för marknadsförare, informatörer och kommunikatörer inom museisektorn, MIKIM.

Museets kommunikatör deltar i en samarbetsgrupp kring en ny och enhetlig uppskylltning av hela besöksområdet i Gamla Uppsala. Enligt planerna kommer de nya skyltarna att följa fastighetsverkets skyltprogram och vara på plats till besöks-säsongen 2018.

Under året fortsatte Museibutikens deltagande i nätverket SIMBA, Stockholms museibutikers för-

ening. Vi stod även som värd för SIMBA's årliga höstutflykt.

Avdelningen Samlingar har under 2017 varit aktiva i följande nätverk: SIC (samlingar i centrum), eKultur Sverige, eKultur.org, PRE-MAL och Samlingsforum.

I hemslöjdskonsulenternas verksamhet är det naturligt att samverka med civilsamhällets aktörer och olika organisationer. Nedan följer ett axplock av dessa.

Brukssmederna i Österbybruk  
Dalarnas hemslöjdsförbund  
Dannemora hembygdsförening  
Föreningen Upplandslin  
Fyrisgården  
Hemslöjdsförbundet i Uppsala län  
Kalmar läns hemslöjdsförening  
Kreativa Händer, slöjdförening i Håbo  
Kulturföreningen Fyrisgillet  
Nämnden för hemslöjdsfrågor  
Region Gotland – Slöjd- och formkonsulenterna  
Region Gävleborg – hemslöjdskonsulenterna  
Region Halland – Utvecklarna Slöjd och konsthantverk  
Stiftelsen Österbybruks herrgård  
Stockholm läns museum – Slöjd Stockholm  
Studiefremjandet/Designlabbet  
Studieförbundet Vuxenskolan  
Svenska Fåravelsförbundet  
Svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund  
Sörmlands museum – hemslöjdskonsulenterna  
Ull i Uppland  
Ullförmedlingen  
Uppland Sörmlands Vävare  
Uppsala hemslöjdsförening  
Uppsala vävare  
Västarvet – Hemslöjdskonsulenterna i Västra Götaland  
Västmanlands hemslöjdsförbund  
Vävstugan i Österbybruk  
Örebro länsmuseum – Slöjddkonsulenterna

# Besöksstatistik 2017

De enskilda besöken till Akademikvarnen har ökat rejält jämfört med förra året, liksom den regionala verksamheten med många visningar av arkeologiska undersökningar, slöjdaktiviteter och stadsvandringssatsningen Upsala, Darling. Även Disagården har fler enskilda besökare under sommarmånaderna än året innan. Under maj och september besöker skolor Disagården och vi ser där en ökning av grupper från framförallt gymnasiet och vuxenutbildning. Intresset för att besöka Walmstedtska gården ökar från alla åldersgrupper. Överlag fortsätter besöken från gymnasiet och vuxenutbildning att öka i alla våra lokaler. I och med kansliets flytt till nya lokaler har möjligheten att besöka Upplandsmuseets referensbibliotek förändrats och det förklarar nedgången i dessa siffror.

Fördelning på olika besökskategorier	Akademi-kvarnen	Disagården	Walmstedtska gården	Bibliotek/ Föremåls- magasin	Regional verksamhet	Hemslöjd	Totalt
<i>Enskilda besökare</i>	71 081	18 459	217	41	8 242	1 146	99 186
<i>Grundskolan</i>							
Antal elever	2 167	915	740	-	1 553	-	5 375
Antal klasser	86	42	28	-	52	-	208
<i>Gymnasieskolan</i>							
Antal elever	432	101	37	-	274	-	844
Antal klasser	23	6	2	-	12	-	43
<i>Vuxenstuderande</i>							
Antal elever	546	91	39	-	106	-	782
Antal klasser	29	4	2	-	4	-	39
<i>Universitet/högskola</i>							
Antal studenter	256	61	77	30	138	-	562
Antal grupper	13	1	4	2	5	-	25
<i>Förskola/Fritidshem</i>							
Antal barn	141	228	13	-	98	-	480
Antal grupper	10	11	1	-	3	-	25
<i>Totalt antal skol- och förskolebesök</i>							
Antal elever	3 542	1 396	906	30	2 169	-	8 043
Antal grupper	161	64	37	2	76	-	340
<i>Övriga grupper</i>							
Antal personer	674	66	79	96	6 945	100	7 960
Antal grupper	29	4	9	4	46	10	102
<i>Totalt antal skolor och förskolor samt övriga grupper</i>							
Antal personer	4 216	1 462	985	126	9 114	100	16 003
Antal grupper	190	68	46	6	122	10	442

# Årsredovisning



## Museistiftelsens huvudmän

Upplandsmuseets huvudmän utgörs av Landstinget i Uppsala län och den ideella föreningen Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund.

*Museistyrelsen har under 2017 haft följande sammansättning*

### Valda av Landstinget i Uppsala län

*Ledamöter*

Pia Wårdsäter (S)  
Emilie Orring (M)  
Dan Pettersson (MP)  
Gun Ahlberg (V)  
Lars-Olof Legnerfält (C)

*Suppleanter*

Lena Bjuhr Erngren (M) (t.o.m. 21.3)  
Claes Erlandsson (M) (fr.o.m. 25.4)  
Gunilla Oltner (S)

### Valda av Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund

*Ledamot*

Marie Andersson

*Suppleant*

Kerstin Forss

Styrelsens ordförande är Pia Wårdsäter och vice ordförande Emilie Orring.

### Arbetsutskott

Ordföranden och vice ordföranden.

### Revisor (auktoriserad)

Karin François, KPMG

### Revisorsersättare (auktoriserad)

Mattias Eklöf, KPMG

### Revisorer (förtroendevalda)

Anders Toll (S)  
Mats Sjöborg (L)

## Inre organisation och styrning av verksamheten

Upplandsmuseet är organiserat med åtta funktionellt uppdelade avdelningar/ansvarsområden för forskning, samlingar, arkeologi, kulturmiljö, kommunikation, hemslojd, säkerhet och teknik samt administration. Chef vid museet är landsantikvarien. Vetenskaplig ledare för verksamheten är forskningschefen. Museets ledningsgrupp består av landsantikvarien och avdelningscheferna. Verksamhetens mål, inriktning och innehåll styrs övergripande genom stiftelsens stadgar, måldokument, de av styrelsen fastställda programmen för kunskapsuppbyggnad, vård och förmedling, långsiktig strategisk plan samt i övrigt genom årlig verksamhetsplan och budget.

<i>Personal</i>	<i>2017</i>	<i>2016</i>
Antal anställda	47	48
Varav män	20	20

## Anställd personal under verksamhetsåret

### Landsantikvarie/länsmuseichef

Bent Syse

Håkan Liby (fd. 1.1–28.2)

### Administration

Anders Blomqvist, avdelningschef

Monica Mattsson, ekonomiassistent

Isa Orsborn, kanslireceptionist

Dan Olsson (1.1–30.4), IT-samordnare

Andreas Lindberg (6.4–5.10), IT-samordnare

Jani Ylén (9.10–31.12), IT-samordnare

### Arkeologi

Anna Ölund, avdelningschef

Per Frölund, arkeolog

Hans Göthberg, arkeolog

Malin Lucas, arkeolog

Robin Lucas, arkeolog

Emelie Sunding, arkeolog

Ulf Svensson, assistent

Joakim Källberg, arkeolog (periodvis tjänstledig)

Andreas Hennius, arkeolog (tjänstledig)



Linda Qviström, arkeolog  
(tjänstledig)  
Adam Hultberg, arkeolog  
(25.9–30.11)  
Elin Säll, arkeolog (1.9–31.12)  
Dan Fagerlund, arkeolog  
(22.8–10.10)  
Marieke Aalders, arkeolog  
(9.10–15.12)  
Helena Rosengren, arkeolog  
(12.9–1.12)

### **Forskning**

Iréne Flygare (1.1–30.11),  
avdelningschef  
Herman Bengtsson (1.12–31.12),  
tf. avdelningschef  
Barbro Björnemalm, antikvarie  
Cecilia Bygdell, antikvarie  
Marja Erikson, antikvarie  
Herman Bengtsson, antikvarie  
Inger Levén, bibliotekarie  
Kris ter Wedholm, assistent

### **Hemslöjd**

Annkristin Hult, avdelningschef  
Per-Erik Sjö lén, konsulent  
Elin Danielsson, konsulent  
Lina Söderberg, konsulent  
(16.1–31.12)

### **Kommunikation**

Maria Ljunggren, avdelnings-  
chef  
Katja Jahn, kommunikator  
Frida Gereonsson, antikvarie  
Ingrid Zakrisson, antikvarie  
(1.1–30.6)  
Stina Flink, antikvarie  
Vilhelm Sundbom, antikvarie  
Elin Wallin, museireceptionist  
Jenny Falkman, museireceptionist  
Åsa Modig, museireceptionist  
Trina Dobbs, museireceptionist

Ylva Lewenhaupt, antikvarie  
(14.8–31.12)  
Sara Sandell, antikvarie  
(26.6–31.12)  
Ylva Fontell, kommunikator  
(1.8–30.11)  
Bo Bjerkerot, antikvarie  
(2.10–8.12)  
Julia Litborn, antikvarie  
(26.6–29.9)  
Lars Lans (15.5–17.9), assistent

### **Kulturmiljö**

Per Lundgren, avdelningschef  
Agnetha Pettersson, antikvarie  
Ulrika Sahlsten, antikvarie  
Sverker Larsson, antikvarie  
Håkan Wallentinsson, hantverkare

### **Samlingar**

Berit Schütz, avdelningschef  
Kerstin Hong Åberg, antikvarie  
Camilla Lööf, arbetsledare  
Bengt Backlund, fotograf  
Olle Norling, fotograf  
Rowena Abbott, assistent  
Charlotta Ertman, assistent  
(1.12–31.12)  
Yvonne Blomberg, assistent  
(1.1–8.2)  
Monica Edberg, assistent  
Hanna Karlsson, assistent  
Anja Szyszkiewicz, assistent  
Didrik Taube, assistent  
Inger Lind, assistent

### **Säkerhet och teknik**

Kent h Wessberg, avdelningschef  
Gerhard Berlin, museitekniker  
Lars Hellstrand, museitekniker  
Patrik Lustig, museitekniker  
(20.9–31.12)  
Monika Lundin, assistent  
Tina Allfjord, lokalvårdare

Tuula Ruokokoski, lokalvårdare

### **Intermittent anställda**

Belinda Hirvonen  
Karin Tunel  
Sofia Sarri-Flood  
Julia Litborn  
Olivia Peter  
Christoffer Hong  
Hernan Lorca  
Linda Allfjord

### **In Memoriam**

Upplandsmuseets medarbetare Yvonne Blomberg avled hastigt onsdagen den 8 februari. Yvonne har sedan hon anställdes arbetat inom avdelningen Samlingar i Morgongåva. Yvonne började sin anställning på Upplandsmuseet sommaren 2010 och har därefter arbetat inom projektet Kulturarvs-IT med vård och digitalisering av museets bildsamlingar. Yvonne tog sig an sina arbetsuppgifter med intresse och glädje och hennes arbete bidrog i stor utsträckning till att museets samlingar kunde tillgängliggöras digitalt och komma allmänheten tillgodo. Hon var en respekterad arbetskamrat med gott hjärta och humor. Vi som var Yvannes arbetskamrater minns henne med värme.

## Stiftelsen Upplandsmuseet, Länsmuseum för Uppsala län

### Resultaträkning

Belopp i kr	Not	2017	2016
<b>Rörelsens intäkter</b>			
Försäljningsintäkter		8 007 819	7 347 573
Bidrag och övriga intäkter	2	32 293 626	32 644 360
		<b>40 301 445</b>	<b>39 991 933</b>
<b>Rörelsens kostnader</b>			
Direkta kostnader		-1 978 917	-676 737
Övriga externa kostnader		-12 094 332	-13 152 524
Personalkostnader	3	-26 579 283	-25 911 963
Avskrivningar av anläggningstillgångar		-337 356	-352 580
		<b>-688 443</b>	<b>-101 871</b>
<b>Resultat från finansiella poster</b>			
Resultat från övriga värdepapper och fordringar som är anläggningstillgångar	4	792 791	686 516
Ränteintäkter	5	135 255	99 246
Räntekostnader	6	-24	-2
		<b>239 579</b>	<b>683 889</b>
<b>Resultat före skatt</b>		<b>239 579</b>	<b>683 889</b>
<b>Årets resultat</b>		<b>239 579</b>	<b>683 889</b>

## Stiftelsen Upplandsmuseet, Länsmuseum för Uppsala län

### Balansräkning

Belopp i kr	Not	2017	2016
<b>TILLGÅNGAR</b>			
<b>Anläggningstillgångar</b>			
<i>Materiella anläggningstillgångar</i>			
Inventarier, verktyg och installationer	7	580 280	777 863
		580 280	777 863
<i>Finansiella anläggningstillgångar</i>			
Andra långfristiga värdepappersinnehav	8	11 178 073	10 961 729
		11 178 073	10 961 729
<b>Summa anläggningstillgångar</b>		<b>11 758 353</b>	<b>11 739 592</b>
<b>Omsättningstillgångar</b>			
<i>Varulager m m</i>			
		258 787	421 531
		258 787	421 531
<i>Kortfristiga fordringar</i>			
Kundfordringar		2 475 625	1 317 728
Aktuell skattefordran		10 184	28 244
Övriga fordringar		9 803	1 100 079
Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter	9	1 884 509	2 962 237
		4 380 121	5 408 288
<i>Kassa och bank</i>			
		7 204 849	4 342 264
<b>Summa omsättningstillgångar</b>		<b>11 843 757</b>	<b>10 172 083</b>
<b>SUMMA TILLGÅNGAR</b>		<b>23 602 110</b>	<b>21 911 675</b>
<b>EGET KAPITAL OCH SKULDER</b>			
<b>Eget kapital</b>			
<i>Fritt eget kapital</i>			
Balanserad vinst eller förlust		14 538 195	13 854 307
Årets resultat		239 579	683 889
		14 777 774	14 538 196
<b>Summa eget kapital</b>		<b>14 777 774</b>	<b>14 538 196</b>
<b>Avsättningar</b>			
Avsättningar till pensioner och liknande förpliktelser		–	60 000
		–	60 000
<b>Kortfristiga skulder</b>			
Leverantörsskulder		2 002 204	1 961 169
Övriga kortfristiga skulder		1 448 579	1 527 688
Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter	10	5 373 553	3 824 622
		<b>8 824 336</b>	<b>7 313 479</b>
<b>SUMMA EGET KAPITAL OCH SKULDER</b>		<b>23 602 110</b>	<b>21 911 675</b>

## Noter

### NOT 1 Redovisningsprinciper

---

Belopp i kr om inget annat anges

#### Allmänna redovisningsprinciper

Årsredovisningen har upprättats i enlighet med årsredovisningslagen och Bokföringsnämndens allmänna råd BFNAR 2012:1 Årsredovisning och koncernredovisning (K3).

#### Värderingsprinciper m m

Tillgångar, avsättningar och skulder har värderats utifrån anskaffningsvärden om inget annat anges nedan.

#### Materiella anläggningstillgångar

Materiella anläggningstillgångar redovisas till anskaffningsvärde minskat med ackumulerade avskrivningar och nedskrivningar. I anskaffningsvärdet ingår förutom inköpspriset även utgifter som är direkt hänförliga till förvärvet.

#### Varulager

Varulagret är upptaget till det lägsta av anskaffningsvärdet och verkligt värde.

#### Finansiella tillgångar och skulder

Finansiella tillgångar värderas till verkligt värde efter marknadsvärdet.

### NOT 2 Bidrag Övriga rörelseintäkter

---

	2017	2016
Anslag Region Uppsala	28 063 000	27 356 010
Lönebidrag Arbetsförmedlingen	1 885 972	2 156 937
Bidrag C. Andersson	700 000	1 380 240
Forskningsbidrag	754 400	616 013
Övriga bidrag	871 404	747 622
Visnings-, kurs, hyres- och entréavgifter	18 850	373 963
Övriga intäkter	–	13 575
<b>Summa</b>	<b>32 293 626</b>	<b>32 644 360</b>

### NOT 3 Anställda och personalkostnader

---

#### Medeltalet anställda

	2017	2016
Kvinnor	27	28
Män	20	20
<b>Totalt</b>	<b>47</b>	<b>48</b>

#### Löner och andra ersättningar samt sociala kostnader, inklusive pensionskostnader

	2017	2016
Löner och andra ersättningar	18 482 163	18 108 051
Sociala kostnader	7 451 207	7 246 027
<b>Totalsumma</b>	<b>25 933 370</b>	<b>25 354 078</b>

**NOT 4 Resultat från övriga värdepapper och fordringar som är anläggningstillgångar**

	2017	2016
Utdelning aktier	312 170	347 544
Resultat vid försäljning av värdepapper	55 674	259 555
Ränteintäkter obligationer	386 161	240 783
Orealiserade värdeförändringar	38 786	-161 366
<b>Summa</b>	<b>792 791</b>	<b>686 516</b>

**NOT 5 Ränteintäkter och liknande resultatposter**

	2017	2016
Ränteintäkter, övriga	135 255	99 246
<b>Summa</b>	<b>135 255</b>	<b>99 246</b>

**NOT 6 Ränteintäkter och liknande resultatposter**

	2017	2016
Räntekostnader, övriga	24	2
<b>Summa</b>	<b>24</b>	<b>2</b>

**NOT 7 Inventarier, verktyg och installationer**

	2017	2016
<i>Akkumulerade anskaffningsvärden</i>		
Vid årets början	7 389 509	7 497 238
Nyanskaffningar	139 773	-
Avyttringar och utrangeringar	-10 123	-107 729
	<b>7 519 159</b>	<b>7 389 509</b>
<i>Akkumulerade avskrivningar</i>		
Vid årets början	-6 611 646	-6 366 795
Återförda avskrivningar på avyttringar och utrangeringar	10 123	107 729
Årets avskrivning	-337 356	-352 580
	<b>-6 938 879</b>	<b>-6 611 646</b>
<b>Redovisat värde vid årets slut</b>	<b>580 280</b>	<b>777 863</b>

**NOT 8 Andra långfristiga värdepappersinnehav**

	2017	2016
<i>Akkumulerade anskaffningsvärden</i>		
Vid årets början	10 961 729	10 923 460
Tillkommande tillgångar	177 557	124 185
Orealiserad värdeförändring	38 787	-85 916
<b>Redovisat värde vid årets slut</b>	<b>11 178 073</b>	<b>10 961 729</b>

**NOT 9 Förutbetalda kostnader och upplupna intäker**

	2017	2016
Förutbetalda hyror	1 456 805	1 813 724
Övriga förutbetalda kostnader	214 334	101 262
Upplupna intäkter	52 362	807 791
Förutbetalda bidrag	161 007	239 459
	<b>1 884 508</b>	<b>2 962 236</b>

**NOT 10 Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter**

	2017	2016
Upplupna semesterlöner	814 502	956 072
Upplupna sociala avgifter semesterlöner	252 586	272 088
Upplupen särskild löneskatt pensionsavsättningar	–	14 553
Upplupna avtalade sociala avgifter	2 777	–
Förutbetalda bidragsintäkter	4 210 567	2 476 047
Övriga upplupna kostnader	93 120	105 862
	<b>5 373 552</b>	<b>3 824 622</b>

**NOT 11 Nyckeltalsdefinitioner**

*Balansomslutning:*

Totala tillgångar.

*Soliditet:*

Totalt eget kapital / Totala tillgångar.